

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Reedukační práce s odsouzenými ženami ve výkonu trestu odnětí svobody

Veronika Komárková

Olomouc 2024

doc. PhDr. Tomáš Čech, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, uvádím v seznamu použité literatury a zdrojů.

V Olomouci dne 25.2.2024

Veronika Komárková

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila své upřímné poděkování vedoucímu mé bakalářské práce, doc. PhDr. Tomáši Čechovi, Ph.D., za jeho cenné metodické vedení, odborné rady a trpělivost v průběhu zpracování mé bakalářské práce. Jeho vstřícnost a ochota mi byly významnou oporou při zpracování této práce, a za to mu patří mé hluboké uznání. Rovněž bych chtěla vyjádřit velké díky všem respondentům, kteří věnovali svůj čas pro realizaci výzkumu. Bez jejich spolupráce by tato práce nemohla být dokončena.

Anotace

Jméno a příjmení:	Veronika Komárková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Tomáš Čech, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Reedukační práce s odsouzenými ženami ve výkonu trestu odnětí svobody
Název v angličtině:	Reeducation work with convicted women serving a custodial sentence
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá tématem reedukační práce s odsouzenými ženami ve výkonu trestu odnětí svobody. Cílem práce je poskytnout základní informace práci s odsouzenými v rámci programu zacházení.
Klíčová slova:	Reedukační práce, trest odnětí svobody, programy zacházení, ženská věznice
Anotace v angličtině:	The bachelor's thesis deals with the topic of reeducation work with convicted women serving a prison sentence. The goal of the thesis is to provide information on working with convicts within the treatment program.
Klíčová slova v angličtině:	Reeducation work, prison sentence, treatment programs, women's prison
Přílohy vázané v práci:	Příloha č.1 Příloha č.2 Příloha č.3
Rozsah práce:	46 stran + přílohy
Jazyk práce:	Čeština

Obsah

1	Výkon trestu odnětí svobody	7
1.1	Historie trestu odnětí svobody	7
1.1.1	Filozofie trestu (funkce a účel)	7
1.1.2	Diferenciace věznic.....	8
1.2	Prizonizace	11
2	Reedukace odsouzených	14
2.1	Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených – SARPO	14
2.2	Programy zacházení.....	19
2.2.1	Pracovní aktivity.....	22
2.2.2	Vzdělávací aktivity.....	23
2.2.3	Speciálně výchovné aktivity.....	24
2.2.4	Zájmové (volnočasové) aktivity.....	25
2.2.5	Utváření vnějších vztahů	26
2.3	Subjekty participující na zacházení s odsouzenými.....	27
2.3.1	Kodex profesní etiky zaměstnance Vězeňské služby ČR.....	29
3	Reedukační práce s odsouzenými ženami z pohledu odborných pracovníků	31
3.1	Cíle a výzkumné otázky	31
3.2	Výzkumné metody	31
3.3	Výzkumný soubor.....	34
3.4	Výsledky šetření	35
3.5	Závěr analytické části	41
4	Závěr	42
	Seznam literatury:.....	44
	Internetové zdroje:	46
	Přílohy.....	47
	Příloha č.1	47
	Příloha č.2	50
	Příloha č. 3	52

Úvod

Cílem mé bakalářské práce je zjistit a popsat, co vše reedukační práce s odsouzenými ženami ve výkonu trestu odnětí svobody obnáší. Práce si klade za cíl zmapovat nejefektivnější metody a postupy používané v programech zacházení, porozumět přístupu odsouzených žen k reedukační práci a zhodnotit úspěšnost reedukace z pohledu odborných pracovníků a příslušných institucí.

Ve světě existuje mnoho různých přístupů k výkonu trestu a reedukační práci s odsouzenými osobami. Například severské země, jako je Norsko, Dánsko, Finsko, se vyznačují relativně progresivními přístupy, o jejichž úspěšnosti svědčí nízká míra recidivy. V České republice se systém práce s odsouzenými zcela jistě liší. V každém případě je ale klíčové, aby se pobyt odsouzeného za mřížemi využil jako příležitost k ovlivnění jeho chování takovým způsobem, aby po propuštění neohrožoval společnost pácháním trestné činnosti.

V rámci programu zacházení se tyto ženy setkávají s řadou reedukačních aktivit, které mají za cíl podpořit jejich rehabilitaci, změnu chování a připravit je na úspěšný návrat do společnosti po propuštění z vězení. I přes snahu s odsouzenými pracovat, se za mříže vrací přibližně 2/3 z nich. Jak se s nimi ve věznicích tedy pracuje, aby se zabránilo budoucímu návratu?

Bakalářská práce kombinuje teoretické a empirické prvky a je strukturována do dvou hlavních částí. První část, teoretická, je rozložena do dvou hlavních kapitol, které teoreticky pokrývají výkon trestu odnětí svobody, jeho účel a funkci, souhrnnou analýzu rizik a potřeb odsouzených až po konkrétní činnosti v rámci programu zacházení s odsouzenými.

Druhá část, praktická, pak představuje zpracovaná data z kvalitativního výzkumu uskutečněného v ženské věznici Světlá nad Sázavou. V této části jsem chtěla zjistit od odborných pracovníků dané věznice, jak se právě oni snaží odsouzené ženy reedukovat a připravit na návrat do běžného života.

Tato práce je zamýšlena jako příspěvek k lepšímu porozumění problematice reedukace odsouzených žen. Podchycení základní teorie, která je s tímto tématem spjata a poskytnout náhled do praxe vězeňství díky rozhovorům s odbornými zaměstnanci věznice.

1 Výkon trestu odnětí svobody

„Uvězněním odnímáme svobodu, tedy nejvýznamnější hodnotu, která je nabídnuta každému člověku.“ (Drápal et al. 2021, s.8). Odnětí svobody je považováno za jeden z nejzávažnějších zásahů do základních lidských práv a svobod. V moderních demokratických státech, jako je Česká republika, je odnětí svobody regulováno ústavním pořádkem a zákony, které stanovují podmínky a procedury, za jakých může být trest odnětí svobody ukládán (Ústava, LZPS, zákon č. 169/1999 Sb.).

1.1 Historie trestu odnětí svobody

V historii různých společností se měnily preferované formy trestů v závislosti na kulturních, politických a sociálních podmínkách dané doby. V minulosti převládaly tresty, které zahrnovaly především různé formy fyzického trestu. Avšak s postupem civilizace a rozvojem právního myšlení se začal prosazovat požadavek humanizace trestu, který klade důraz na respektování lidské důstojnosti a práv. Jedním z důsledků tohoto vývoje bylo upuštění od nehumánního trestání a následné upřednostnění trestu odnětí svobody (Solnař, 1979).

1.1.1 Filozofie trestu (funkce a účel)

Zákon č. 169/1999 Sb. se k účelu trestu vyjadřuje následovně „*Účelem výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „trest“) je prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti.*“

Koncept účelu trestu se vyvíjí v souladu s úrovní právního povědomí, sociálními hodnotami a politicko-ekonomickou situací v rámci dané společnosti (Černíková a kol., 2008). Z historického hlediska právní věda rozlišuje tři základní teorie trestu: absolutní, relativní a smíšené. Tyto teorie definují účel trestu a odlišují se v tom, jakým způsobem chápou trestání a jeho cíle (Veteška a Fischer, 2020).

Teorie absolutní klade důraz na samotný trest jako hlavní účel a nenavazuje ho na žádné další společenské cíle. Podle této teorie je trest primárně vnímán jako forma odplaty za spáchaný trestný čin, čímž má být vyvážena morální nerovnováha, která vznikla porušením práva (Vičerek, 2013). Trest také představuje symbol respektu k právu a spravedlnosti. Zmiňované pojetí trestu můžeme zaznamenat například v Chammurapiho zákoníku, který věřil v koncept odplaty "oko za oko, zub za zub". To znamená, že tresty byly aplikovány čistě jako forma odvety za spáchaný trestný čin, bez ohledu na další společenské cíle. Moderní právní systémy se často

od této absolutní teorie odchylují a více zdůrazňují prevenci protiprávního jednání, rehabilitaci pachatelů a ochranu společnosti jako klíčové cíle trestání. (Kuchta a Válková, 2005)

Relativní teorie spojuje podstatu trestu s jeho účelem, který je zaměřen mimo samotný akt trestání (Vicherek, 2013). Tato teorie se vyvinula v 18. století jako reakce na kruté a nemilosrdné tresty, které byly běžné a často zahrnovaly mučení a jiné brutální metody. Mnozí myslitelé té doby, začali kritizovat tyto praktiky a navrhovali nové přístupy k trestání, které by byly více humánní (Honderich, 1969). Relativní teorie zdůrazňuje, že hlavním cílem trestu není potrestat pachatele za spáchaný trestný čin, ale především preventivně působit jak na pachatele samotného, tak i společnost obecně. Tuto myšlenku podporuje latinský výraz „Punitur, ne peccetur“ - „Trestá se, aby nebylo páčáno zlo.“ Klíčovým principem této teorie je, že trestání by mělo být zaměřeno na dosažení konkrétních cílů, jako je prevence kriminality a resocializace, a nikoli pouze na odplatu za spáchaný trestný čin (Vicherek, 2013).

Kombinací dvou výše zmíněných teorií vzniká poslední, a to teorie smíšená. Ta kombinuje jak prvky absolutní teorie (zaměřené na odplatu za spáchaný trestný čin) tak i prvky teorie relevantní (zaměřené na prevenci kriminálního chování a ochranu společnosti). Podle této teorie je odplata pouze jedním z účelů trestu, avšak nikoli rozhodující (Veteška, 2015). Tím, že spojuje ideje trestu jako odplaty s tresty zaměřenými na prevenci páčání trestné činnosti, se smíšená teorie pokouší najít rovnováhu mezi spravedlivým potrestáním pachatele a ochranou společnosti. Podle této teorie by tresty měly být aplikovány s cílem dosáhnout spravedlnosti a současně snižovat riziko budoucího páčání trestné činnosti (Vicherek, 2013). Smíšená teorie účelu trestu je uplatňována i v českém právním řádu.

Sokol (2007, s.253) uvádí, že u trestu můžeme rozlišovat 4 základní funkce a to:

1. *„Výchovná funkce – s pomocí trestu přispět k nápravě potrestaného*
2. *Preventivní funkce – odradit či odstrašit jiné od podobného jednání*
3. *Ochranná funkce – ochránit společnost před pachatelem, tuto funkci naplňuje například vězení, ale i vyhoštění ze země*
4. *Restorativní funkce – obnovení spravedlnosti, která byla přečinem narušena. Tato funkce je historicky nejstarší, dnes je možná poněkud málo srozumitelná.“*

1.1.2 Diferenciace věznic

Diferenciace odsouzených je jedním z hlavních faktorů pro kvalitní zacházení s odsouzenými. Správná diferenciace umožňuje přizpůsobit programy zacházení individuálním potřebám každého jednotlivce. Díky adekvátní diferenciaci lze předejít vzniku krizových nebo rizikových

situaci mezi samotnými odsouzenými. Diferenciace vězňů zahrnuje jejich zařazení v rámci vězeňského systému na základě různých faktorů, jako jsou jejich specifické charakteristiky nebo potřeby. Jedná se o systematické seskupování odsouzených podle toho, jakým způsobem s nimi nejlépe pracovat (Drápal et al. 2021). „*Bez důsledné diferenciace a faktického oddělení jednotlivých diferenčních skupin je velmi obtížné pokoušet se o individuální způsob zacházení a přispívat tím ke snižování rizik recidivy odsouzených (Koncepce vězeňství do roku 2025, s.44).*“

Výkon trestu odnětí svobody probíhá buď ve věznici, nebo ve speciálním oddělení věznice vazební. V roce 2017 došlo k transformaci a věznice jsou od 1. 10. 2017 rozděleny na věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou podle způsobu, jakým zajistí bezpečnost a vnější ochranu. Toto rozdělení, nazývané vnější diferenciace. O umístění odsouzeného v tomto případě rozhoduje soud (Raszková a Svoboda Hoferková, 2018). Vnitřní diferenciace se týká věznice s ostrahou, která se dále člení na oddělení s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení (Drápal et al. 2021).

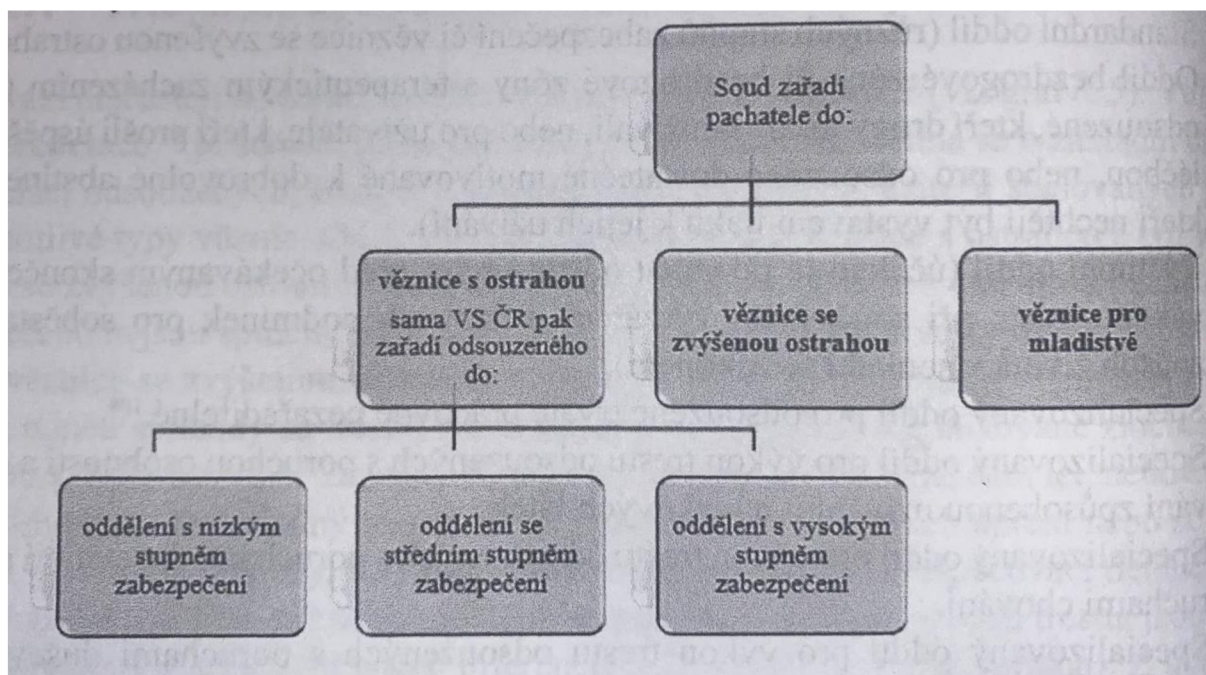
Vnější diferenciaci podrobněji upravuje trestní zákoník a to konkrétně § 56, který stanovuje:

- 1) *„Nepodmíněný trest odnětí svobody se vykonává diferencovaně ve věznici*
 - a. *s ostrahou, nebo*
 - b. *se zvýšenou ostrahou.*
- 2) *Soud zpravidla zařadí do věznice*
 - a. *s ostrahou pachatele, u kterého nejsou splněny podmínky pro zařazení do věznice se zvýšenou ostrahou,*
 - b. *se zvýšenou ostrahou pachatele, kterému byl uložen výjimečný trest (§ 54), kterému byl uložen trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108), kterému byl za zvlášť závažný zločin (§ 14 odst. 3) uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osm let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl nebo se pokusil uprchnout z vazby, z výkonu trestu nebo z výkonu zabezpečovací detence.*
- 3) *Soud může zařadit pachatele do věznice jiného typu, než do které má být podle odstavce 2 zařazen, má-li se zřetelem na závažnost trestného činu a na stupeň a povahu narušení pachatele za to, že bude působení na něj, aby vedl řádný život, v jiném typu věznice lépe zaručeno; do věznice se zvýšenou ostrahou zařadí však vždy pachatele, jemuž byl uložen trest odnětí svobody na doživotí.*“

Věznice s ostrahou se z hlediska vnitřní diferenciacce dělí na:

- Oddělení s nízkým stupněm zabezpečení – Odsouzení jsou zařazeni do nízkého stupně zabezpečení věznice v případech, kdy vykazují nízké vnější i vnitřní riziko (Raszková a Svoboda Hoferková, 2018). To zahrnuje situace, kdy jsou odsouzení trestáni za nedbalostní trestné činy s trestem kratším než tři roky, nebo za úmyslné trestné činy se sazbou nižší nežli jeden rok. Kromě toho, aby mohli být zařazeni do nízkého stupně zabezpečení, musí být poprvé ve výkonu trestu, nesmějí být odsouzeni za trestné činy sexuálního charakteru či spojené s omamnými a psychotropními látkami. Dále nesmějí být odsouzeni za trestné činy, které zahrnují újmu na zdraví nebo životě člověka, ani nesmějí být zapojeni do násilných činů nebo hrozeb násilím. V neposlední řadě nesmějí být zjištěny žádné skutečnosti, které by odůvodňovaly umístění odsouzeného do oddělení s vyšším stupněm zabezpečení.
- Oddělení se středním stupněm zabezpečení – Do středního stupně zabezpečení spadají odsouzení, kteří jsou ve výkonu trestu maximálně potřetí. V případě nedbalostních trestných činů jsou odsouzeni na dobu delší než tři roky. Pokud se dopustili úmyslného trestného činu jejich trest nesmí překročit hranici tří let.
- Oddělení s vysokým stupněm zabezpečení – Na toto oddělení míří všichni odsouzení, kteří nesplňují podmínky pro zařazení do nízkého ani středního stupně zabezpečení (Vězeňská služba České republiky, 2024).

O zařazení nebo přeřazení odsouzeného v rámci vnitřní diferenciacce rozhoduje ředitel věznice. Toto rozhodnutí je založeno na doporučení odborné komise, která provádí hodnocení vnějších a vnitřních rizik daného odsouzeného. Je potom na řediteli věznice, aby na základě těchto informací posoudil a rozhodnul o vhodném stupni zabezpečení (Veteška a Fischer, 2020). Přenechání rozhodovací pravomoci vězeňským službám namísto soudů je obecně považováno za pružnější a efektivnější řešení. Toto tvrzení vychází z faktu, že vězeňské služby mají oproti soudům lepší možnosti poznání osobnosti odsouzeného a disponují příslušnými odborníky, jako jsou psychologové, sociální pracovníci a pedagogové. Pobyt odsouzeného ve věznici navíc poskytuje dostatek času pro zkoumání jeho osobnosti a možnost sledovat jeho chování a interakce v prostředí věznice (Vězeňská služba České republiky, 2024).

Obrázek 1: Schéma diferenciace věznic. Zdroj: Drápal et al. (2021, s.44)

1.2 Prizonizace

Pojem prizonizace představuje proces adaptace na podmínky života za mřížemi (Černíková a kol., 2008). Bezsporně se jedná o psychologické dopady výkonu trestu, dochází ke ztrátě sociálních vazeb a propadu životní úrovně. Tyto následky uvěznění mohou dramaticky transformovat život jedince, a dokonce přispět k opakovanému porušování zákona. V procesu prizonizace hraje významnou úlohu míra izolace jedince, a to jak vnější (oplocení, dohled, stráž), tak vnitřní (oddělení od společnosti) (Incardi, 1994).

„V průběhu, ve kterém dochází k osvojení z hlediska přežití efektivnějších norem a vzorců chování, dochází k postupnému vyhasínání vzorců chování potřebných k životu v normální, většinové populaci. Prizonizovaný, tj. vlastně adaptovaný jedinec má horší kriminální prognózu. Recidiva delikvence má vyšší pravděpodobnost.“ (Veteška a Fischer, 2020, s.124).

Prizonizace má 2 složky:

- Institucionalizace je výsledkem adaptace na striktní a jasně organizovaný život ve vězení. Často to vede k ztrátě iniciativy a ustálenému životnímu stylu tzv. život ze dne na den. Téměř všichni vězni podlehnou této formě asimilace, kterou charakterizuje povrchní, předstíraná poslušnost. Existuje však i skupina vězňů, kteří se staví proti institucionalizaci a projevují poruchové chování. Do této skupiny ale typicky spadají lidé, kteří jsou ve

výkonu trestu poprvé. Obecně platí, že bezporuchový průběh výkonu trestu odnětí svobody je typický pro kriminální recidivisty, protože mnohým z nich vyhovuje stav, kdy nemusí vyvíjet žádnou vlastní aktivitu a mají vše, co potřebují, zajištěno (Černíková a kol. 2008).

- Ideologizace označuje přijímání norem a pravidel vězeňského prostředí. Odsouzený se adaptuje na vězeňskou subkulturu, která ho desocializuje, což znamená, že ztrácí schopnosti a dovednosti potřebné k začlenění se do společnosti. Zpočátku odsouzený tyto hodnoty neochotně povrchně akceptuje, ale později se s nimi identifikuje a přijímá je. Prvním projevem ideologizace je přijetí a používání vězeňského slangového jazyka – argotu (Sochůrek, 2007). Vězeňský argot nejčastěji odráží prostředí vězení a obsahuje také výrazy související s náročnými životními situacemi spojenými s uvězněním. V rámci argotu se také vyskytují výrazy odkazující na trestnou činnost vězňů a slovní spojení týkající se užívání omamných látek (Fischer a Škoda, 2014). Jako další příklady ideologizace můžeme uvést účast v homosexuálních vztazích, lhaní, násilí a intriky, které by v běžném životě nepraktikovali (Sochůrek, 2007). Věznění jedinci vytvářejí sociální skupiny, které mají specifickou strukturu a hierarchii rolí, a jsou charakterizovány pevně vymezenými pravidly, právy a povinnostmi. Dle Vetešky a Fischera (2020, s.126) nejčastěji v těchto neformálních skupinách najdeme tyto sociální role:
 - *„Neformální vůdce (tzv. král/king) - jeho chování je charakteristické nadřazeností, povýšeností a ovládnutím okolí, často vystupuje krutým způsobem. Řada vězňů na něho pracuje, odevzdávají mu část majetku (například cigarety, tabák, káva), má právo vyžadovat určité úkony, včetně náhradního způsobu uspokojování fyziologických potřeb (sexuální nebo erotické aktivity). Tento jedinec je nositelem a šířitelem negativních aspektů prizonizace.*
 - *Dělesloužící jedinec (tzv. kmet) – Ten získal určité postavení díky delšímu pobytu ve vězení a získání zkušeností. Často se jedná o tzv. poradce krále. Jeho postavení je respektováno, nebývá obětí různých sociálně patologických jevů.*
 - *Řádový jedinec (tzv. chábr) – Má kriminální zkušenost (recidivista). Je charakteristický tím, že dodržuje stanovená pravidla a zároveň nepodléhá tlakům ze strany spoluvězňů. Má narušený vzorec kriminálního jednání, nikterak nevyčnívá a ovládá svoje emoce. Respektuje vymezená práva a povinnosti, a to nejen stanovená řádem věznice, ale především neformálním vůdcem. Umí se bránit.*
 - *Submisivní/sloužící typ (tzv. koště) - Vyznačuje se nízkou tělesnou hmotností, proto je často objektem násilí, ostatním slouží. Většinou jsou tito jedinci odsouzeni za trestné činy se sexuálním podtextem.*

- *Outsider (tzv. pampeliška) – Jedná se o slabšího jedince, který se podrobuje do submisivního vztahu, mnohdy až do otrockého. Často bývá obětí různých nekalostí (krádeží, sexuálního i fyzického ponižování a podobné). Kromě výše popsané psychosociální zátěže musí tato skupina vězňem čelit šikaně a agresivním útokům zkušených a mnohdy otrlých recidivistů.*“

Dále je tento proces charakterizován tím, že určité specializované skupiny vězňů si během uvěznění vyměňují informace a zkušenosti týkající se jejich kriminálních aktivit. Těmito skupinami jsou zejména výrobci a prodejci omamných látek a dalších druhů drog, specializující se na krádeže aut, skupiny orientující se na prostituci nebo kuplířství. Tato interakce vede k prohloubení kriminálních dovedností, negativních praktik a antisociálního chování, stejně jako k plánování a přípravě dalších trestných činů. Z tohoto je zřejmé, že psychosociální aspekty vězeňského prostředí, zejména prizonizace, musí být systematicky ovlivňovány kvalifikovanými odborníky a specialisty (Fischer a Škoda, 2014).

Čírtková a kol. (2008) mezi hlavní faktory ovlivňující míru prizonizace řadí:

- Osobnost odsouzeného a charakter jeho dosavadní trestné činnosti (vzdělání, úroveň socializace, priority, motivace apod.).
- Kvalita vztahů mimo věznic (rodinné zázemí, sociální prostředí).
- Délka trvání trestu (v případě velmi krátkých trestů odnětí svobody je nejmenší pravděpodobnost rozvoje prizonizace).
- Vězeňské prostředí (klíma věznice, postavení odsouzeného v hierarchii vězeňské subkultury, možnosti kvalitního trávení volného času, mezilidské vztahy)

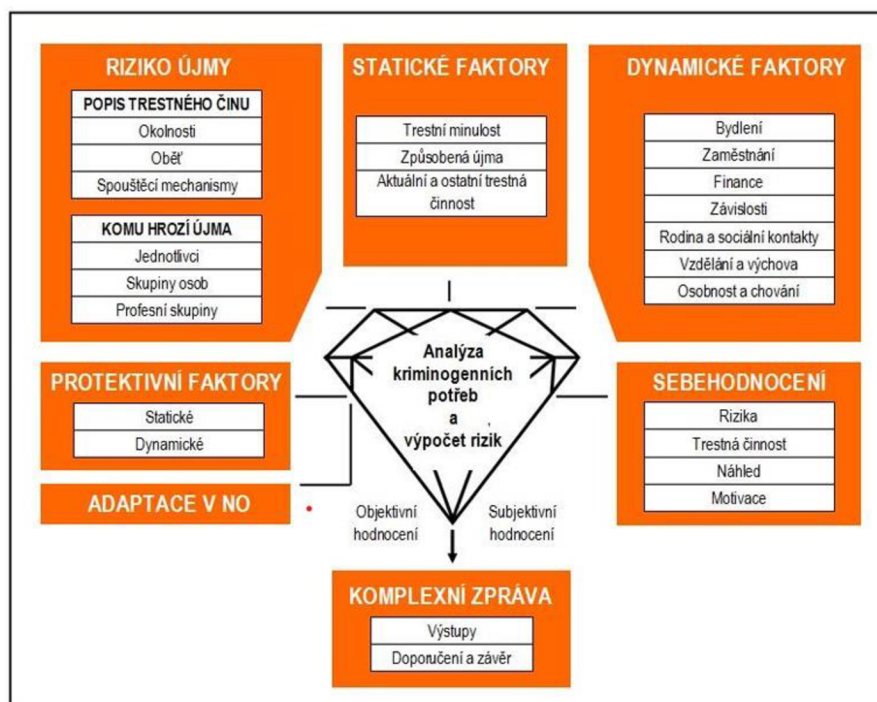
Po odchodu vychovatelů a dalšího odborného personálu věznice začíná tzv. druhý život vězňů. Tento jev je přítomen ve všech věznicích a vyznačuje se uplatňováním vlastních pravidel a pojetím spravedlnosti mezi vězni. Dochází k fyzickým útokům, krádežím, vydírání, zavražďování, manipulaci ke křivým svědectvím, a dokonce i k sexuálnímu obtěžování, náhražkovému sexu, a prostituci (Veteška a Fischer, 2020).

2 Reedukace odsouzených

2.1 Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených – SARPO

„Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených zkráceně SARPO, je český originální prediktivní nástroj, který se standartně používá v praxi našich věznic a vazebních věznic od roku 2012“ (Drápal et al. 2021, s.250). Jeho zavedení předcházelo několik let vývoje a postupného testování. Nyní je SARPO nepostradatelnou součástí vězeňské praxe. Souhrnná analýza je východiskem pro zpracování komplexní zprávy o odsouzeném v nástupním oddělení věznice (Drápal et al. 2021).

Zjednodušeně řečeno jedná se o nástroj používaný pro hodnocení kriminogenních rizik. SARPO definuje jasný rámec na základě kterého se uskutečňuje počáteční sociální, pedagogické a psychologické hodnocení. Toto posouzení je klíčové pro kategorizaci odsouzených dle jejich rizikového profilu a potřeb, což pomáhá identifikovat nejvhodnější intervenční opatření. Jde o komplexní nástroj, jehož výstupem není pouze jedna hodnota, ale obsahuje jak numerické, tak grafické a slovní výstupy, které vyžadují interpretaci ze strany odborníků (Boukalová a Gilernová, 2020). Klíčovým předpokladem pro účinné a cílené zacházení je finální interpretace zaznamenaných údajů a jejich začlenění do programu zacházení. To umožňuje dosáhnout pozitivních výsledků, jako je snížení nebezpečnosti odsouzeného a prevence recidivy. Je důležité zmínit, že tento nástroj není diagnostickou metodou psychologickou ani pedagogickou. Nelze jej považovat za ekvivalent ani protiklad psychologických testů (Drahý, Hůrka a Petras, 2018).

Obrázek 2: Struktura nástroje SARPO. Zdroj: Drahý, Hůrka a Petras (2018, s.17)

Základní části nástroje SARPO:

- První část – statické faktory

Tyto faktory se zaměřují na vyhodnocení informací o charakteru minulých i současných trestných činů, kterých se pachatel dopustil (Boukalová a Gillernová, 2020). Důraz je kladen na specifické rysy dané trestné činnosti. Jedná se o faktory, které jsou konstantní a neměnné, nebo se mění pouze jednosměrně, jako příklad můžeme uvést věk. Statické faktory jsou považovány za potenciálně silné prediktory kriminálního chování. Spadají pod ně následující oblasti – trestní minulost, způsobená újma, aktuální a ostatní trestná činnost. Zvláštní pozornost je věnována rozpoznání tzv. specifické trestné činnosti. Zde se řadí trestné činy násilné povahy, se sexuálním nebo drogovým kontextem. Statické rizikové faktory zpravidla zpracovává vychovatel nebo speciální pedagog (Drápal et al. 2021).

- Druhá část – riziko újmy

Predikuje pravděpodobnost, že újma vznikne i v budoucnu a snaží se identifikovat potencionální oběť. Toto riziko je odvozeno z celkového kontextu trestného činu a pomáhá předvídat, jakým způsobem by mohla být v budoucnu újma způsobena. Podrobná analýza se zabývá především okolnostmi, které vedly ke spáchání trestného činu, charakteristikami oběti a faktory, které spustily či podnítily spáchání trestného činu. Analyzuje se vždy aktuální nejzávažnější čin, za který byl pachatel odsouzen (Drahý, Hůrka a Petras, 2018).

- Třetí část – dynamické faktory

Mezi dynamické faktory spadají základní oblasti lidského života, které jsou klíčové pro samostatné a nekriminální fungování ve společnosti (Drahý, Hůrka a Petras, 2018). Jedná se o soubor sedmi dynamických rizikových faktorů: bydlení, zaměstnání, finance, rodina a sociální kontakty, vzdělání a výchova, závislosti, osobnost a chování. Jsou charakterizovány vlastnostmi nebo situacemi, které se mohou měnit, vyvíjet a které jsou spojeny s pravděpodobností dalšího selhání, tedy s rizikem opakování trestné činnosti (Drápal et al. 2021).

- Čtvrtá část – sebehodnotící dotazník

Sebehodnotící dotazník je důležitým zdrojem informací o odsouzeném a zároveň jedinou částí SARPO, kterou odsouzený vyplňuje sám. Dotazník sebehodnocení zajišťuje odsouzenému možnost sebereflexe, zhodnocení trestné činnosti v kontextu jeho života. Odsouzený zde má možnost vyjádřit svůj vlastní pohled na různé aspekty života a zvážit, zda tyto aspekty mohly být spojeny s jeho trestnou činností. V některých případech může být odsouzený neschopen dotazník sebehodnocení vyplnit např. z důvodu jazykové bariéry nebo nedostatečné schopnosti

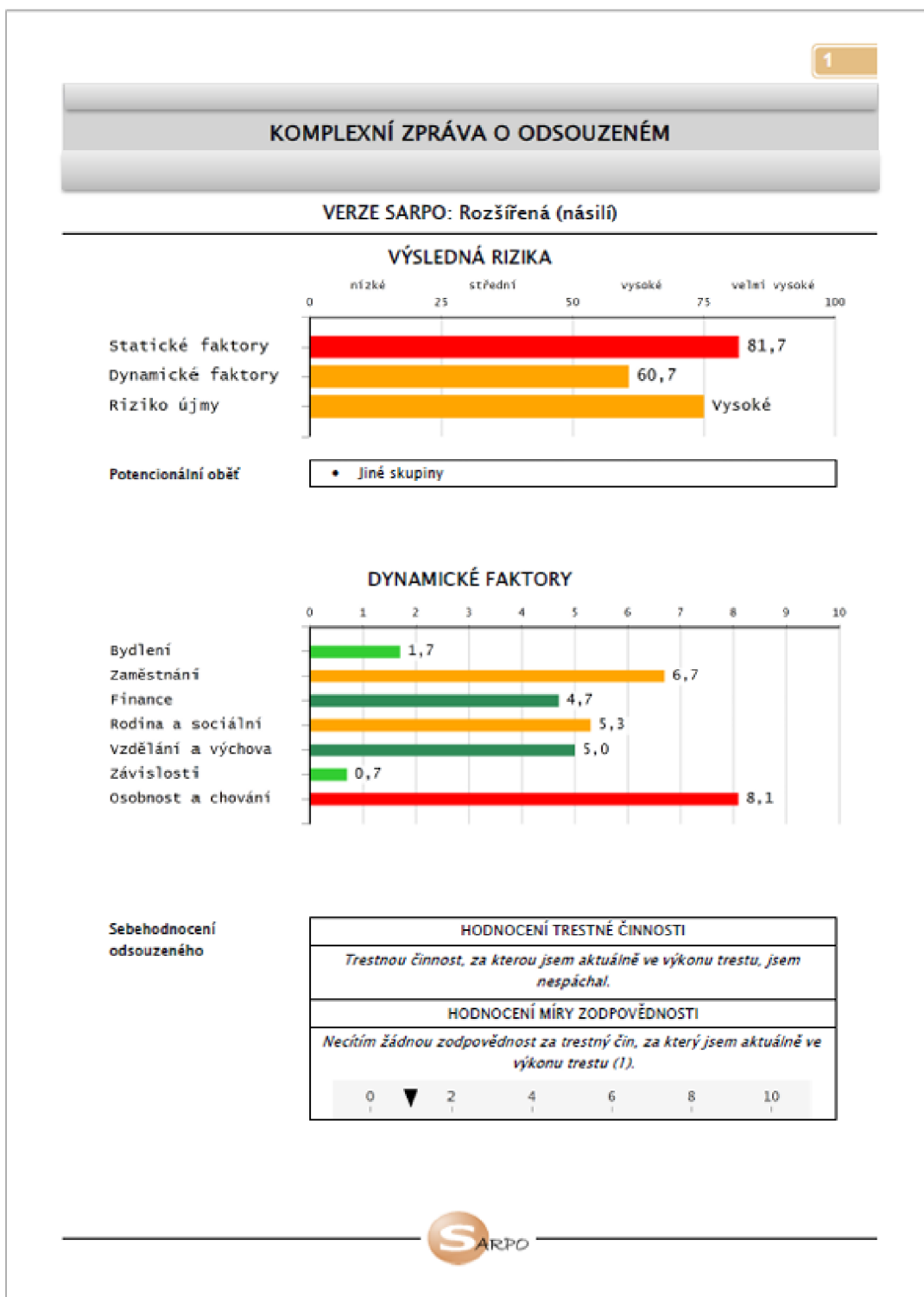
porozumět obsahu. Může také nastat situace, kdy odsouzený dotazník prostě vyplnit nechce, avšak i tento postoj je důležitou informací o odsouzeném (Drahý, Hůrka a Petras, 2018).

- Pátá část – adaptace v nástupním oddíle

Zachycuje projevy chování a jednání odsouzené osoby na základě pozorování. Hodnocení adaptace odsouzeného probíhá během hodnotícího procesu před zpracováním Komplexní zprávy, a to během pobytu v Nástupním oddílu. Soustředí se především na negativní projevy chování vůči personálu věznice, ostatním odsouzeným, stejně jako na dodržování povinností a respektování norem výkonu trestu. Informace o jeho chování během adaptace na podmínky výkonu trestu odnětí svobody mohou být velmi důležité pro další zaměstnance, kteří s ním budou v budoucnu v kontaktu (Drahý, Hůrka a Petras 2018, Drápal et al.2021)

- Šestá část – komplexní zpráva

Komplexní zpráva představuje závěrečný výstup a obsahuje celkové zhodnocení analýzy rizik a potřeb odsouzeného, včetně popisu a interpretace výsledků a doporučení pro zacházení s odsouzeným. Před textovou částí komplexní zprávy se nachází strukturovaný kvantitativní výstup, který umožňuje rychlou orientaci ve výsledcích (viz. Obrázek 3). Úroveň zpracování komplexní zprávy je přizpůsobena délce věznění, charakteru trestné činnosti a míře rizika, a to v souladu s použitou verzí nástroje SARPO. Tato zpráva je základním podkladem pro plánování zacházení s odsouzeným (Drápal et al.2021).

Obrázek 3: První strana komplexní zprávy. Zdroj: Drahy, Hůrka a Petras (2018, s.24)

K odsouzenému se vyjadřuje celý tým vězeňských odborníků, který se také následně podílí na zpracování komplexní zprávy:

- Vychovatel na nástupním oddělení – je klíčovým posuzovatelem odsouzeného, neboť je s ním v neustálém běžném denním styku, tudíž má velké možnosti jej nejlépe poznat. Zajímá se o různé podrobnosti, jako například zdali je odsouzený kuřák, či jakého je vyznání.
- Sociální pracovník – zaměřuje se na sociální situaci odsouzeného, včetně rodinných vazeb, péče o děti, vyživovacích povinností, finanční stability a podobně. Také posuzuje způsobilost k právním úkonům a poskytuje pomoc při zajištění jeho životní situace po propuštění z vězení.
- Psycholog – zabývá se psychologickou diagnostikou, kde zohledňuje výsledky anamnézy a jejich spojitost s pácháním trestné činnosti. Analyzuje osobnost z hlediska intelektuálních schopností, emoční stability, hodnotové orientace, motivace a dalších faktorů. Je klíčové rozpoznat postoj jedince k jeho trestné činnosti a jeho přístup k trestu. Na základě této analýzy psycholog navrhuje speciálně výchovné postupy a strategie, které jsou vhodné pro práci s odsouzeným.
- Speciální pedagog – zaměřuje se na osobnost odsouzeného z pedagogického hlediska, zejména v kontextu prostředí věznice. Analyzuje jeho kriminální historii a faktory, které vedly k zapojení do trestné činnosti. Posuzuje motivaci a faktory, které ovlivňují jeho chování, jako jsou vztahy s kriminálně závadovými jedinci, sklony k násilí nebo extremismu. Dále zkoumá sociální vazby odsouzeného, jeho vztahy s ostatními vězni a vnímání práce, vzdělání a morálních hodnot. Na základě toho poté ovlivňuje zařazení odsouzeného do pracovních a vzdělávacích programů věznice.
- Lékař (působící v rámci vězeňského zařízení) – zjišťuje a hodnotí klíčové zdravotní informace o odsouzeném. To zahrnuje chorobopis, klasifikaci stavu, specifické diety, možné pracovní omezení a rozhodnutí o nutnosti ochranného léčení. Důležitým prvkem je také zjištění současného zdravotního stavu odsouzeného a jeho vztahu k návykovým látkám, ať už z hlediska užívání nebo zkušeností s nimi.

K jednotlivým aspektům obsaženým v komplexní zprávě o odsouzeném mohou přispět i ostatní zaměstnanci věznice, kteří mohou poskytnout cenné poznatky a postřehy. Jejich diagnostická výhoda je v tom, že odsouzený před nimi nevytváří falešný obraz, ale projevuje se přirozeně. Mezi tyto zaměstnance patří zejména dozorcí, zdravotní sestry, mistři, se kterými odsouzený pracuje, ale také strážní a další personál věznice (Jůzl, 2012).

S ohledem na potřebu diferencovaného hodnocení v závislosti na délce věznění, povahy spáchané trestné činnosti a míry rizika existují tři verze nástroje:

- SARPO – M (minimální) je krátké hodnocení, které je určeno pro odsouzené s tresty odnětí svobody do půl roku. Předpokladem je nízká míra rizika a intenzita intervenčních opatření. Tato verze neobsahuje části hodnocení týkající se Rizika újmy, Dotazníku sebehodnocení a Dynamické faktory nezahrnují vyhodnocení rizik a ochranných faktorů.
- SARPO – Z (základní) je hodnocení pro odsouzené, u kterých se předpokládá nižší míra narušení, ovšem jejich trest přesahuje hranici půl roku. Součástí základní verze není hodnocení týkající se specifické trestné činnosti (riziko újmy).
- SARPO – R (rozšířené) poskytuje komplexní hodnocení, které je zaměřeno na více rizikové odsouzené, kteří se dopustili specifické trestné činnosti obsahující prvky násilí, sexuálního nebo drogového kontextu. Tato verze se také používá v případech doživotně odsouzených a mladistvých (Drahý, Hůrka a Petras, 2018, Drápal et al. 2021)

2.2 Programy zacházení

Zavedení pojmu "zacházení" do českého vězeňství se datuje až po roce 1989, předtím se používaly termíny "resocializační působení" a "resocializační programy". Programy zacházení byly začleněny do české legislativy 1. 1. 2000 zákonem o výkonu trestu odnětí svobody a vyhláškou č.345/1999 Sb. Evropská vězeňská pravidla zdůrazňují nutnost brát v úvahu bezpečnost, zabezpečení a kázeň, a zároveň zajistit podmínky v souladu s lidskou důstojností, které vězňům nabídnou smysluplné aktivity a programy, jež je připraví na reintegraci do společnosti (Drápal et al. 2021).

Tvorba konkrétního programu zacházení začíná již v době, kdy jsou odsouzení umístěni v nástupním oddíle. Po vypracování komplexní zprávy o každém odsouzeném se na základě doporučení odborných zaměstnanců stanovuje individuální program zacházení. Speciální pedagog spolu s odsouzeným vypracuje plán aktivit, které budou plnit v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. S vytvořeným programem zacházení musí odsouzený souhlasit a stvrdit jej podpisem (Veteška a Fischer, 2020). Program zacházení se nezpracovává u odsouzených s trestem kratším než 3 měsíce (Drápal et al. 2021).

Jednotný přístup k zacházení s pachateli nelze zobecnit, protože každý odsouzený má své specifické potřeby. Program zacházení je navržen tak, aby odpovídal individuálním potřebám každého odsouzeného a minimalizoval identifikovaná rizika, přičemž ho plynule připravuje na propuštění. Při tvorbě programu se bere v potaz délka trestu, charakteristika osobnosti odsouzeného a příčiny trestné činnosti (Jůzl, 2017). Cílem programu je definování stručného, srozumitelného a smysluplného cíle stejně tak jako metod působení na odsouzeného (Drápal et

al. 2021). Tyto programy jsou zaměřeny na dvě hlavní oblasti. První se soustředí na snižování rizik, která by mohla vést k opakovanému páčání trestné činnosti a návratu do věznice. Zaměřuje se na systematickou a odbornou práci s riziky a potřebami odsouzených s cílem jejich snížení. Druhá oblast pracuje s trestnou činností samotnou. To zahrnuje uvědomování si souvislostí s trestnou činností a předcházení situacím, které by mohly vést k jejímu opakování. Tato práce se provádí v rámci specifických a strukturovaných penitenciárních programů (Vězeňská služba České republiky, 2024).

Aktivity zaměřené na reedukaci a resocializaci odsouzených jsou klíčové pro eliminaci rizika opakovaného trestného jednání. Tyto aktivity jsou realizovány prostřednictvím individuálního nebo skupinového působení v rámci programu zacházení. Tento program je prováděn jak zaměstnanci věznice, tak externími subjekty, kteří se kontinuálně podílejí na práci s odsouzenými (Veteška a Fischer, 2020).

Odsouzený může být zařazen do jednoho z pěti typů programů zacházení:

1. Program minimálního zacházení, vhodný pro odsouzené s nízkými riziky, s menší mírou odborné intervence a důrazem na pracovní a zájmové aktivity.
2. Program standardního zacházení, určený pro odsouzené se středními až vysokými riziky, se střední mírou odborné intervence a zaměřením na pracovní a vzdělávací aktivity.
3. Program speciálního zacházení, pro odsouzené s vysokými až velmi vysokými riziky, s větší mírou odborné intervence a důrazem na speciálně výchovné a vzdělávací aktivity.
4. Program výstupního zacházení, připravuje odsouzeného na život po propuštění z vězení, zpravidla několik měsíců před plánovaným propuštěním.
5. Program základního motivačního zacházení, zaměřený na odsouzeného, který odmítá program zacházení, a motivuje ho ke změně postojů a chování. Prioritní je přimět odsouzené k dodržování pořádku a bezpečnosti. (Drápal et al. 2021)

V rámci zacházení s odsouzenými se speciální pozornost věnuje různým cílovým skupinám, například těm umístěným v oddílech bezdrogové zóny, specializovaných oddílech pro odsouzené s poruchami chování a osobnosti, oddílech pro mladé dospělé nebo s programem rozšířeným o pastorační a psychospirituální péči (Veteška a Fischer, 2020).

Úspěšnost programu se sleduje s ohledem na dosahování cílů, průběh jednotlivých aktivit a dodržování pořádku a disciplíny. Toto hodnocení probíhá pravidelně v různých intervalech podle typu věznice. K aktualizaci programu dochází v závislosti na vývoji situace

– může být provedena například při změně typu věznice, přemístění do jiného zařízení nebo změně druhu programu zacházení (Drápal et al. 2021).

Paukertová (in Sochůrek, 2007, s. 46) přináší několik klíčových zásad při tvorbě programu zacházení:

- Individuální přístup – Respektování osobnosti odsouzeného a jeho individuálních charakteristik, jako jsou psychické vlastnosti, osobnostní rysy a další.
- Motivace – Využití motivace, například pomocí rodiny, jako podnět k úsilí o podmíněné propuštění a návrat k nim.
- Přiměřenost – Stanovení požadavků na odsouzeného v souladu s jeho intelektuálními schopnostmi, vzděláním a vůlí.
- Komplexnost – Vytváření systému návyků a postojů nebo jejich korekce a úprava.
- Zpětná vazba – Pozorování chování odsouzeného a pravidelné pohovory s ním, sledování jeho interakce v kolektivu a jeho účast v terapii.
- Cílevědomost – Program zacházení musí být zaměřen na jasně stanovený a realistický cíl, který je přiměřený osobnosti odsouzeného.
- Systematičnost – Zajištění realistických a srozumitelných opatření pro odsouzeného.
- Soustavnost – Zajištění dlouhodobého a spojeného působení, aby aktivity vedly k postupným změnám v postojích a osobnosti odsouzeného.
- Perspektivnost – Odsouzený nesmí ztrácet naději a mít pocit, že vše je zbytečné. Program musí být vnímán jako smysluplný a vedoucí k pozitivním změnám.

Jůzl (2012, 2017) ve svých publikacích zdůrazňuje, že samotný program zacházení je utvářen s ohledem na různé faktory, včetně vnějších a vnitřních podmínek věznice. Mezi vnější podmínky můžeme zařadit lokalitu věznice (město, venkov, příroda), její stáří, stavebně technické vybavení a zabezpečení, celkovou rozlohu a další faktory. Vnitřní podmínky zahrnují typ věznice, personální obsazení, specializovaná oddělení a další aspekty. Tyto podmínky mohou ovlivnit dostupnost a povahu různých aktivit v rámci programu zacházení. Například věznice ve městě může mít snazší přístup k externím poskytovatelům služeb a programů, zatímco věznice na venkově může spoléhat více na vlastní zdroje. Starší věznice mohou mít omezené možnosti pro zavedení moderních rehabilitačních programů, zatímco novější zařízení mohou mít větší flexibilitu v této oblasti.

Aktivity programu zacházení jsou rozděleny do několika kategorií, které zahrnují pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciálně výchovné aktivity, zájmové aktivity a aktivity zaměřené na rozvoj vnějších vztahů (Černíková a kol. 2008).

2.2.1 Pracovní aktivity

Osvojení si návyku pracovat je klíčovým aspektem pro sociální adaptaci odsouzených. Práce je dlouhodobě chápána jako klíčový prvek resocializace v systému zacházení s vězni. Práce poskytuje možnost rozvoje psychomotorických a manuálních dovedností a podporuje formování vlastností, jako je sebekázeň, vytrvalost a preciznost (Jůzl, 2017). Pracovní aktivity také představují prostředek k zabránění stereotypu života ve věznici a k uspokojování jejich potřeb. Odsouzení mohou získat pracovní dovednosti, které jim mohou být užitečné po propuštění, a zároveň mohou snížit riziko opakování trestné činnosti. Pracovní činnosti mají další pozitivní dopady, jako je zavedení řádu, což pomáhá odsouzenému získat návyk na pravidelný režim. Tyto činnosti rovněž snižují možné reakce na zátěž a pocit izolace. Pracovní činnosti umožňují plnění závazků a získání finanční stability, a také aktivují touhu po seberozvoji (Fischer a Škoda, 2014).

Pracovní aktivity lze rozdělit do několika kategorií:

1. Údržba a provozní činnosti věznice – Zahrnují úklid, údržbu zařízení, práci v kuchyni, knihovně, prádelně a dalších provozních odděleních.
2. Zaměstnání, pracovní brigády – Odsouzení mohou být zapojeni do výrobních činností podnikatelských subjektů.
3. Pracovní terapie – Odborně vedené terapeutické aktivity, jako je práce v kuchyni, v zahradě nebo úklid, poskytované zaměstnanci vězeňské služby. (Jůzl, 2017)

Rada Evropy jednoznačně podporuje práci jako klíčový prvek resocializace vězňů, což zahrnuje nejen korekci jejich chování, ale také reintegraci do normálního společenského života. Evropská vězeňská pravidla stanovují požadavky na práci vězňů, včetně toho, že práce musí mít užitečný charakter a být vyplacena odpovídající mzda. V jejich doporučeních zdůrazňují následující body:

- Práce vězňů musí být vnímána jako pozitivní aspekt vězeňského systému a nikdy nesmí být používána jako trest.
- Práce by měla být utvářena tak, aby posilovala schopnost vězňů si po propuštění vydělávat na živobytí.

- Je důležité poskytovat vězňům, kterým by to prospělo, zvláště mladým, pracovní příležitosti, které zahrnují odborný výcvik.
- Vězni by měli být motivováni k tomu, aby si část svých výdělků odkládali jako úspory pro období po propuštění na svobodu nebo které mohou být použity pro jiné povolené účely.
- Organizace a metody práce ve věznicích by měly co nejvíce odpovídat pracovním podmínkám ve společnosti mimo vězení, aby se vězni připravili na normální podmínky zaměstnání po propuštění. (Evropská vězeňská pravidla, 2006)

Odsouzený obdrží finanční odměnu za vykonanou práci, která je uložena na jeho účet. Z tohoto účtu jsou hrazeny různé poplatky, jako je výživné na děti, náhrada škod způsobených trestnou činností, soudní náklady a náklady spojené s výkonem trestu odnětí svobody. Zbývající finanční prostředky jsou vypláceny odsouzenému formou kapesného nebo jsou uloženy jako úspory. Odsouzení jsou povinni pracovat, pokud nenastanou okolnosti, které jim práci znemožní. Odmítnutí práce může být sankcionováno kázeňským trestem, který může zahrnovat i omezení zájmových aktivit, jako je sledování televize (Černíková a kol. 2008).

2.2.2 Vzdělávací aktivity

Vzdělávání odsouzených má klíčovou úlohu v programu zacházení. Jeho hlavním cílem je reintegrace odsouzených do společnosti, zlepšení jejich morálních vlastností a přizpůsobení jejich chování sociálním normám. Program zacházení zahrnuje vzdělávací programy a aktivity, které odsouzení absolvují podle svých zájmů a potřeb. Tyto programy umožňují dodělat vzdělání a podporují osobní rozvoj (Fischer, Škoda, 2014).

Většina vzdělávacích aktivit je organizována prostřednictvím programů zacházení, které se řídí nabídkou a možnostmi dané věznice. Tyto aktivity mohou zahrnovat kurzy, přednášky, osvětové akce a další. Mezi ně patří právní výchova, jazykové kurzy (angličtina, němčina, španělština apod.), práce s počítačem, výuka mateřského jazyka (pravopis, stylistika, literatura), matematika, občanská nauka, historie a další. Tyto aktivity mohou být vedeny kvalifikovanými pracovníky věznice, pozvanými odborníky nebo samotnými vězni, a mohou také zahrnovat samostudium (například angličtina pro samouky). Nabídka vzdělávacích aktivit je velmi široká a závisí na zájmu a potřebách jednotlivých odsouzených, stejně jako na možnostech a iniciativě věznice. Vysokoškolské studium je vrcholem vzdělávacího programu, a to je organizováno podle přísných kritérií, zejména ve Vazební věznici v Brně (Jůzl, 2017).

Vzdělání v oblasti právního povědomí a finanční gramotnosti, zejména u mladých odsouzených a osob, které jsou poprvé ve výkonu trestu, hraje důležitou roli. Pomáhá minimalizovat riziko opětovného kriminálního chování, posiluje schopnosti potřebné pro integraci do společnosti a efektivní správu finančních prostředků (Veteška a Fischer, 2020).

Evropská vězeňská pravidla (2006) považují vzdělávání za důležitou součást vězeňského režimu a stanovují následující požadavky:

- Všichni vězni by měli mít přístup ke komplexním vzdělávacím programům, které budou odpovídat individuálním potřebám každého vězně.
- Měly by být vypracovány speciální programy pro vězně, kteří jsou negramotní nebo nemají základní vzdělání.
- Zvláštní pozornost by měla být věnována mladým vězňům a vězňům se speciálními potřebami.
- Vězni nesmí být finančně ani jinak znevýhodněni kvůli své účasti na vzdělávacích programech.
- Vězni musí mít k dispozici dostatečně vybavenou knihovnu. (Evropská vězeňská pravidla, 2006)

Po absolvování vzdělávacích programů získá odsouzený vysvědčení či jiný potvrzující dokument, který ovšem nesmí obsahovat informaci o tom, že se vzdělával v rámci výkonu trestu. Takováto informace by po propuštění mohla negativně ovlivnit jeho budoucí uplatnění na trhu práce (Drápal et al. 2021).

2.2.3 Speciálně výchovné aktivity

Speciální výchovné programy zahrnují podle Fischera a Škody (2014) širokou škálu aktivit, které zahrnují rozvojové, adaptační, tréninkové a terapeutické prvky. Jejich hlavním cílem je společně s dalšími aktivitami korigovat a měnit sociálně deviantní a kriminální chování. Tyto aktivity jsou především zaměřeny na rozvoj mravních a morálních dovedností potřebných k životu bez delikventního chování (Veteška a Fischer, 2020). *„Aktivity v této oblasti jsou určeny především odsouzeným s vysokými až velmi vysokými riziky a jsou charakteristické vysokou mírou intervence odborných pracovníků oddělení výkonu trestu“* (Drápal et al. 2021, s. 264).

Zmiňované aktivity zahrnují individuální i skupinovou pedagogickou a psychologickou podporu. Můžeme zde zařadit různé formy terapií, jako je arteterapie a ergoterapie, ale také tréninky zaměřené na zvládnutí agresivity, sociálně-právní poradenství, skupinové konzultace a

rozhovory s psychologem či speciálním pedagogem. Důležitou součástí jsou i abreaktivní rozhovory, které pomáhají uvolnit napětí, a logoterapie (Jůzl, 2017). Tyto programy zahrnují jak základní, tak rozšiřující informace v oblasti sebepoznání, sociálních dovedností, společenského chování a vystupování. Hlavním cílem je předat odsouzeným nový pohled na jejich chybné postoje a chování. (Vězeňská služba České republiky, 2024). Tyto aktivity představují nedirektivní metody výchovy a kladou důraz na dobrovolnost účasti a motivaci jednotlivce. Speciálně výchovné přístupy mohou mít různé formy, a to v závislosti na školení a zaměření personálu ve vězeňských zařízeních (Jůzl, 2012)

Do terapeutických programů jsou začleněni ti odsouzení, kteří se neúčastní pracovními aktivitami. Tyto terapie vedou specializovaní pracovníci, především vychovatelé-terapeuti, kteří jsou pod dohledem psychologa a probíhají minimálně 21 hodin týdně. Mezi příklady aktivit patří dramaterapie, muzikoterapie, meditace, výtvarné techniky, relaxace, práce s tělem, keramická dílna, ergoterapie, skupinová terapie pro závislé na drogách a arteterapie (Raszková a Svoboda Hoferková, 2018).

2.2.4 Zájmové (volnočasové) aktivity

Zájmové aktivity jsou explicitně uvedeny v §36 vyhlášky č. 345/1999 Sb. a rozumí se jimi *„nejrůznější formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, které rozvíjejí v souladu s účelem výkonu trestu schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti/kompetence a dovednosti odsouzených“*. Evropská vězeňská pravidla (2006) stanovují, že vězni musí mít denně možnost absolvovat minimálně jednu hodinovou procházku nebo cvičit na volném prostranství. Důraz se klade také na zajištění udržování jejich tělesného a duševního zdraví.

Zájmové aktivity v rámci programu zacházení zahrnují nespočet individuálních a skupinových zájmových činností, které organizují a vedou zaměstnanci s odborným vzděláním v oblasti volného času, zejména pedagogové volného času a vychovatelé. Tyto aktivity mají za cíl rozvíjet schopnosti, znalosti a sociální dovednosti odsouzených v souladu s účelem jejich pobytu ve vězení. Bývají obvykle organizovány v rámci jednotlivých výchovných skupin. Nabídka zájmových kroužků je přizpůsobena materiálním a prostorovým možnostem věznice (Drápal et al. 2021).

Volnočasové aktivity se často stávají nosnou částí programu, zejména pokud není možné provádět pracovní aktivity. Jejich cílem je jednak naučit odsouzeného, jak správně trávit volný čas, a po propuštění podporovat pozitivní změnu životního stylu. Tyto aktivity také přispívají k

udržení duševní i fyzické kondice odsouzeného a snižují napětí spojené s pobytem za mřížemi. Jsou zaměřeny na uspokojení zájmů, koníčků a zálib odsouzeného, což je právo, které je v penitenciární praxi vítáno (Jůzl, 2017).

Jůzl (2017) zájmové aktivity dělí dle charakteru na estetickovýchovné a tělovýchovné. První zmiňovanou skupinu aktivit dále dělí na aktivní stránku a stránku receptivní. Aktivní stránka zahrnuje aktivní účast jedince na tvorbě kulturních hodnot a estetických aktivit, jako jsou různé kroužky zaměřené na řezbářství, modelářství, hudbu, zpěv, čtení, malbu, šití, pletení, práci s dřevem nebo kamenem a další. Zaměstnanci věznice mohou vést tyto kroužky a pomáhat účastníkům se zdokonalovat nebo se vedení může ujmout sám odsouzený. Je důležité podporovat jejich zapojení a z hlediska motivace vytvářet příležitosti k prezentaci a ocenění výtvorů. Receptivní stránka zahrnuje sledování televize, filmů, poslech hudby, živá hudební či divadelní vystoupení. I když se jedinec nepodílí přímo na tvorbě umění a krásy, může se silně emocionálně angažovat ve svém prožívání. Tyto aktivity jsou bohaté a rozmanité a záleží na fantazii a schopnostech jednotlivých odsouzených.

Fyzická aktivita vězňů je pozitivně vnímaná, neboť přispívá k redukci agresivity, nudy a špatných záměrů odsouzených. Úspěšné jsou zejména aktivity jako kondiční cvičení, využití posilovny, ping-pong a stolní fotbal. Na venkovním dvoře, kde je dostatek prostoru, se odsouzení angažují v míčových hrách jako fotbal, volejbal a nohejbal. Pravidelné posilování v posilovně má prospěšné účinky, zejména co se týče vybití přebytečné energie a uvolnění psychického napětí (Jůzl, 2017).

2.2.5 Utváření vnějších vztahů

Tato část programu zacházení bývá někdy označována jako extramurální, což znamená, že se zaměřuje na udržování a rozvíjení vztahů a kontaktů se světem mimo vězeňské zdi. Cílem je posílení a udržení vztahů s rodinou a blízkými osobami, což přispívá k uspokojování základních psychických potřeb odsouzených. Pokud odsouzený přišel do vězení z funkční rodiny, je důležité udržovat tyto vztahy s cílem podpořit jeho úspěšný návrat do společnosti. Naopak v případě, že rodina má přímý vliv na spáchanou trestnou činnost, je důležité posoudit míru tohoto vlivu na proces resocializace. (Jůzl, 2017)

Existují také odsouzení, kteří jsou osamělí a nemají žádné vnější vztahy. V jejich případě hrají důležitou roli dobrovolníci, kteří pravidelně navštěvují věznicí za účelem poskytování pastorační podpory. Kromě toho odsouzení mohou sledovat televizní pořady, číst noviny a

využívat vězeňskou knihovnu jako způsob udržování nepřímého kontaktu se světem mimo vězení (Drápal et al. 2021).

Sociální, kulturní a jiné aktivity organizované v rámci programu zacházení jsou pečlivě naplánovány tak, aby odpovídaly časovému režimu věznice. Extramurální akce, jako jsou návštěvy divadelních představení, koncertů nebo sportovních utkání, probíhají pod dohledem personálu věznice. Účast v těchto akcích je vyhrazena pouze pro odsouzené, kteří splňují stanovená kritéria, jako jsou délka vykonaného trestu, povaha jejich trestné činnosti a jejich celkově pozitivní postoj k výkonu trestu odnětí svobody (Veteška a Fischer, 2020).

Důležitost oblasti budování vnějších vztahů je zvláště patrná ve výstupních odděleních věznic, kde jsou odsouzení připravováni na návrat do běžného života mimo vězeňské zdi. Tato aktivita má zvláštní význam zejména pro odsouzené s delšími tresty odnětí svobody, neboť pomáhá vyrovnat se s negativními důsledky dlouhodobého pobytu ve vězení a s rychlým tempem změn v moderní společnosti (Biedermanová a Petras, 2011).

2.3 Subjekty participující na zacházení s odsouzenými

Zaměstnanci věznice, kteří se podílejí na přípravě odsouzených na propuštění z výkonu trestu, zahrnují odborníky různých specializací. Hlavní úlohu zde hraje vychovatel, speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník, pedagog volného času. Jejich práce spočívá v tvorbě a kontrole programu zacházení a vedení aktivit v rámci tohoto programu. Tímto způsobem participují na přípravě odsouzeného na úspěšný návrat do společnosti po propuštění z věznice (Hendrych, 2010).

Pracovní náplň vychovatele zahrnuje vedení osobní karty odsouzeného, kde se zaznamenává, jak je naplňován účel výkonu trestu. Organizuje chod oddělení, kontroluje korespondenci odsouzených, rozhoduje o jejich umístění na ložnice a oddělení, vyřizuje žádosti a stížnosti, dohlíží na dodržování jejich práv a podílí se na tvorbě programu zacházení. Úzce spolupracuje s ostatními zaměstnanci věznice, především s dozorci. Vychovatel má na starosti určitý počet odsouzených, přičemž je seznámen s jejich sociálními vztahy ve skupině a v rodině. Je povinen mít přehled o odsouzených se sklony k sebepoškozování, útěku, agresivnímu chování nebo možností stát se obětí napadení. V rámci programu zacházení provádí a dohlíží na průběh aktivit a kroužků (Hendrych, 2010). Aby byla zajištěna zásada individuální práce s odsouzeným mělo by být vychovateli svěřeno do péče zpravidla nejvýše 20 odsouzených (Veřejný ochránce práv, 2016).

Speciální pedagog poskytuje metodické vedení týmu odborníků. Zajišťuje resocializační a integrační aktivity pro odsouzené a úzce spolupracuje s ředitelem věznice v pedagogických záležitostech (Veteška a Fischer, 2020). Speciální pedagog má na starosti ukončení komplexní zprávy o každém odsouzeném a spolupracuje s ním na sestavení individuálního programu zacházení. Jeho úkolem je také realizace speciálně výchovných aktivit a aktivit preventivního charakteru, přičemž se zaměřuje na identifikaci a zvládnání rizikových faktorů spojených s trestnou činností odsouzených (Drápal et al. 2021). Zabývá se taky analýzou příčin mimořádných událostí a navrhuje opatření pro jejich řešení a prevenci s důrazem na pedagogické aspekty (Hendrych, 2010). Úsilí těchto odborníků směřuje k podpoře resocializace a přípravě odsouzených na návrat do společnosti, ostatně jako všech subjektů, podílejících se na zacházení s odsouzenými (Drápal et al. 2021).

Psycholog se podílí na realizaci speciálně výchovných aktivit programu zacházení a spolupracuje s ostatními členy odborného týmu při tvorbě programu zacházení (Hendrych, 2010). Práce psychologa ve vězeňském prostředí obnáší zejména akutní psychologickou péči odsouzeným jedincům. Jejich práce je orientována na zmírnění adaptačních obtíží, poskytování krizových intervencí, prevenci sebevražedného jednání a násilného chování. Odsouzeným pomáhají překonat šok z uvěznění a připravují je na dlouhodobé zvládnání života ve věznici. Psychologická podpora je ve většině případů poskytována individuálně, přizpůsobená jejich konkrétním potřebám a aktuální situaci. Při poskytování služeb vězeňští psychologové využívají nejen psychologické diagnostiky, ale také speciální metody forenzní psychologie. Na základě získaných poznatků pak vytvářejí doporučení ohledně psychiatrické nebo adiktologické péče, rozhodují o umístění či přemístění odsouzených, navrhují vhodné zaměstnání či extramurální aktivity (Drápal et al. 2021).

Primárním úkolem sociálního pracovníka je připravit odsouzeného na reintegraci a život po propuštění. Stěžejním momentem je přechod z vězeňského prostředí do běžného života (Sochůrek, 2007). Podílí se na tvorbě programy zacházení, spolupracuje s orgány sociálního zabezpečení a poskytuje komplexní sociálně-právní poradenství s důrazem na výchovnou a poradenskou činnost. V rámci náplně pracovní činnosti se zabývá tvorbou sociálních posouzení a vede terapie, které směřují k sociální rehabilitaci. Je v kontaktu s místními úřady, církvemi, charitativními organizacemi a zájmovými skupinami (Hendrych, 2010). *„K dosažení cílů, jak ze strany klienta, tak i společnosti, je nezbytné, aby sociální a další odborná práce měla přesah i do doby po propuštění. Což vyžaduje týmovou spolupráci, včasné nabízení odpovídajících služeb a formy pomoci. Sociální práce ve věznicích nemá tedy pole působnosti ohraničené*

pouze zdmi věznic. Pole působnosti sociální práce pro uvězněné osoby se rozšiřuje spoluprací s externími subjekty (Drápal et al. 2021, s.347/348).“

Pedagog volného času je zodpovědný za přípravu, vedení a realizaci především zájmových aktivit v rámci programu zacházení (Hendrych, 2010). Má na starosti různé typy aktivit včetně vzdělávacích, speciálně výchovných, zájmových a sebeobslužných. Tyto aktivity mohou být realizovány jak ve skupinové, tak individuální formě, aby lépe vyhověly potřebám a zájmům odsouzených. Do široké škály aktivit spadají sportovní události, rukodělné dílny a zájmové kroužky (např. šachu). Pedagog volného času může být také organizátorem sportovních nebo zájmových turnajů (Drápal et al. 2021). Během času stráveného s odsouzenými během jednotlivých aktivit si sleduje jejich chování, všímá si možných změn a případně informuje příslušné zaměstnance věznic (Hendrych, 2010).

2.3.1 Kodex profesní etiky zaměstnance Vězeňské služby ČR

„Zaměstnanec Vězeňské služby České republiky vykonává profesi ve shodě s Ústavou České republiky, Listinou základních práva svobod, se zákony a ostatními právními předpisy, s právem Evropské unie, v souladu s doporučeními Evropských vězeňských pravidel, jakož i s mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána, a zároveň činí vše nezbytné, aby jednal v souladu s ustanoveními Kodexu profesní etiky zaměstnance a příslušníka Vězeňské služby.“ (Kodex profesní etiky zaměstnance a příslušníka Vězeňské služby, 2018).

Jedním z hlavních bodů kodexu je dodržování lidských práv a důstojnosti odsouzených. To znamená, že zaměstnanci mají povinnost zacházet s odsouzenými s respektem a férovostí, a to bez ohledu na povahu jejich trestného činu. Pracovníci mají zodpovědnost zajistit, aby jejich práva nebyla porušována.

Tento dokument zdůrazňuje potřebu neustálého vzdělávání a profesního rozvoje zaměstnanců. Pracovníci by měli neustále rozšiřovat své znalosti a dovednosti. Tímto způsobem je zajištěno, že zaměstnanci budou schopni reagovat na neustále se měnící potřeby a výzvy prostředí vězeňských zařízení.

Článek 3 kodexu pokrývá otázku profesní etiky zaměstnanců Vězeňské služby České republiky. Je zde vyloučeno šíření urážek, pomluv nebo nepodložených obvinění, zejména pokud jsou namířeny proti státním orgánům, územně samosprávným celkům, jejich představitelům nebo jiným zaměstnancům.

Zaměstnanec Vězeňské služby České republiky je povinen jednat zdvořile a být tolerantní vůči všem osobám bez rozdílu. Jsou zcela vyloučeny všechny projevy diskriminace na základě rasy, pohlaví, barvy pleti, jazyka, náboženství, politického přesvědčení, sociálního původu, majetkové situace nebo jiného postavení.

V kodexu je dále odmítnuta jakákoliv forma korupce při výkonu pracovní nebo služební činnosti. To zahrnuje nepřijímání darů nebo jiných výhod, které by mohly ohrozit zákonnost a nestrannost při plnění pracovních nebo služebních povinností a rozhodování.

Zaměstnanec Vězeňské služby České republiky je povinen dbát na ochrany osobních údajů a mlčenlivosti ohledně informací, které se dozvěděl v průběhu výkonu své profese nebo v souvislosti s ní. Tyto informace musí zůstat utajeny před osobami, které k nim nemají oprávněný přístup, pokud zákon neukládá jinak (Kodex profesní etiky zaměstnance a příslušníka Vězeňské služby, 2018).

3 Reedukační práce s odsouzenými ženami z pohledu odborných pracovníků

3.1 Cíle a výzkumné otázky

Hlavním výzkumným cílem této práce bylo zjistit a popsat specifika reedukační práce s odsouzenými ženami ve výkonu trestu odnětí svobody v rámci programu zacházení.

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jak probíhá reedukace v rámci věznice?
2. Jaké jsou nejefektivnější metody reedukace?
3. Jaký je přístup odsouzených k reedukační práci?
4. V čem z pohledu pracovníků spočívá největší úspěch reedukace?
5. Kteří odborníci a další instituce se do reedukační práce odsouzených zapojují?

3.2 Výzkumné metody

Pro svou bakalářskou práci jsem zvolila kvalitativní metodu výzkumu. Považuji ji za nejvhodnější variantu pro naplnění výzkumného cíle. V původním plánu bylo získat potřebné informace prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s odbornými pracovníky věznice Světlá nad Sázavou. Avšak kvůli jejich momentálnímu vytížení nebyla tato varianta možná. Původně jsem měla do věznice jet osobně, ale kvůli nadměrné kumulaci lidí „z venku“ mi to nebylo umožněno. Osobní návštěvu tedy musela nahradit jiná varianta. Společně s mým vedoucím práce jsme usoudili, že v této situaci bude nejlepší možnou variantou sběru dat strukturovaný rozhovor. Jelikož mi osobní návštěva věznice nebyla povolena, odpovědi na strukturovaný „rozhovor“ mi odborní zaměstnanci poslali online. Jako metoda pro následné vyhodnocení dat byla zvolena rámcová analýza.

Kvalitativní výzkum – Creswell (1998, in Hendl, 2023, s. 48) se ke kvalitativní výzkumu vyjadřuje následovně: „*Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založen) na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.*“

„Kvalitativní přístup v psychologických vědách je přístupem, který pro popis, analýzu a interpretaci nekvantifikovaných a nekvantifikovatelných vlastností zkoumaných fenoménů naší vnitřní a vnější reality využívá kvalitativních metod.“ (Miovský, 2006, str. 17).

Na začátku kvalitativní výzkumu je nutné určení tématu a stanovení základních výzkumných otázek. Tyto otázky slouží jako průvodce během výzkumu, ale často nejsou pevně stanoveny a mohou se měnit v průběhu výzkumu samotného. Výzkumník aktivně vyhledává a analyzuje různé zdroje informací, které mu pomáhají lépe porozumět zkoumanému jevu a osvětlit výzkumné otázky. Může provádět deduktivní závěry, kdy vychází z teorií nebo předpokladů a testuje je na konkrétních datech, nebo induktivní závěry, kdy na základě analýzy dat odvozuje nové poznatky a teorie (Hendl, 2023).

Kvalitativní výzkum se vyznačuje svou zaměřeností na hlubší porozumění zkoumaného jevu, jedinců nebo skupin. Pro přehled pár základních charakteristik kvalitativního výzkumu a jeho výsledků (Miles a Creswell 2003, Huberman 1994, Bogdan, Biklen 1992 in Hendl, 2023):

- Delší a intenzivní kontakt s terénem nebo situací: Tento kontakt se obvykle odehrává v běžných a normálních situacích, které reflektují každodenní život zkoumaných subjektů.
- Integrovaný pohled na předmět studie: Tento přístup umožňuje porozumění celkovému kontextu zkoumaného jevu.
- Málo standardizovaných metod získávání dat: Kvalitativní výzkum často využívá relativně málo standardizovaných metod získávání dat. Hlavním nástrojem je sám výzkumník, který sbírá data pomocí různých technik, jako jsou rozhovory, pozorování, fotografie, audio a videozáznamy, deníky atd.
- Izolace témat a datových konfigurací: Cílem je identifikovat určitá témata, projevy a datové konfigurace, avšak často se ponechávají v kontextu ostatních dat.
- Induktivní analýza a interpretace dat: Data se induktivně analyzují a interpretují, což znamená, že výzkumník nepřistupuje k datům s předem stanovenými očekáváními nebo hypotézami, ale spíše ponechává otevřený rámec pro objevení nových vzorů, témat a významů. Snahou je zachytit co nejpodrobnější popis pozorovaného a zaznamenaného jevu.

Strukturovaný rozhovor – Metoda strukturálního rozhovoru stojí na pomezí mezi dotazníkovými metodami a rozhovorem. Předem vytvořená struktura, může být omezující, pokud nebere v úvahu individuální potřeby a preference dotazovaného (Miovský, 2006). *„Otázky ve strukturovaném rozhovoru tvoří určitý řetěz na sebe obsahově navazujících otázek. Zpravidla tento řetězec má tvar trychtýře. Podle záměru badatele může jít o trychtýř buď otevřený, kdy začínáme u zcela konkrétních a věcných otázek, a postupně se náš zájem rozšiřuje a končí u obecnějších problémů, nebo volíme tvar trychtýře uzavřeného, kde je postup opačný. Otázky začínají u obecnějších problémů a postupně se zužují a končí u zcela konkrétních*

otázek.“ (Pelikán, 1998, s. 120) Existuje riziko, že předem stanovené otázky nedokážou adekvátně zachytit složitost názorů, postojů nebo zkušeností respondentů (Miovský, 2006).

Otázky ve strukturovaném rozhovoru by měly splňovat několik základních požadavků, mezi které Pelikán (1998) řadí:

- Otázky musí být pro respondenta srozumitelné. Tazatel by měl používat jasná slova, která jsou respondentovi dobře známá, a měl by se vyvarovat složitých souvětí, která by mohla způsobit nedorozumění.
- Tazatel by měl klást otázky neutrálně, neměly by být návodné.
- Formulace otázek by měla být konzistentní pro všechny rozhovory s daným souborem respondentů. Použití odlišného slovosledu nebo jiných formulací by mohlo vést k rozdílným odpovědím.

Vedení rozhovoru vyžaduje citlivost a empatii, zejména při dotazech, které se týkají osobních nebo intimních záležitostí respondentů. Necitlivě položené otázky mohou způsobit nepříjemné pocity respondentů a vést k jejich odmítnutí spolupracovat nebo k omezení upřímnosti ve sdělování informací. I když strukturovaný rozhovor obsahuje pevně stanovenou sadu otázek, je stále nezbytné, aby výzkumník zachovával otevřenost vůči respondentovi. Nesmí se stát, že se z rozhovoru stane výslech, kde výzkumník jen pasivně předkládá otázky a očekává odpovědi (Pelikán, 1998).

Rámcová analýza – Představuje metodu analýzy kvalitativních dat. Autoři jsou angličtí výzkumníky Ritchie a Spenser, kteří ji zavedli v 80. letech minulého století. Tento přístup se stal důležitým nástrojem pro porozumění obsahu textových dat a jejich struktury (Hendl, 2008). Ritchie (2003) popisuje použití rámce v analýze jako prostředek, díky kterému můžeme sledovat, jak se jednotlivé části textu propojují a vytvářejí tematické kategorie. Tento postup zanesení do tematických matic umožňuje objasnit vnitřní strukturu textu, zdůraznit spojitosti a vztahy mezi jednotlivými tématy a zpřehlednit význam textu jako celku. Tento druh analýzy nám poskytuje, přehledný, systematický a strukturovaný přístup k interpretaci kvalitativních dat a umožňuje identifikovat klíčové prvky a vzory v analyzovaném materiálu.

„Autoři především usilovali o to, aby jejich přístup usnadnil systematické prozkoumávání kvalitativních dat. Vycházejí z toho, že prvním krokem práce s materiálem je jeho organizace, kdy jde o pečlivé rozřídění a redukci dat. 2 krokem je vlastní interpretace, která vede k popisné nebo explanatorní zprávě o zkoumané oblasti. Autoři se opírají o techniku sestavování textových tabulek.“ (Hendl, 2008, s.217).

Rámcová analýza je metodou, která se zaměřuje na práci s textovými daty a jejich kategorizaci do tabulek podle definovaných témat a podtémat. Každá studie využívá vlastní tematický rámec, který se odvozuje z identifikovaných hlavních témat a jejich podkategorií. Postup rámcové analýzy, jak ho vysvětluje Hendl (2016), zahrnuje několik fází:

1. Identifikace základních témat a konceptů: Tento krok zahrnuje průzkum výzkumných textů a vytváření struktury témat pro základní klasifikaci.
2. Označení dat: Během této fáze se čtou texty a důležité pasáže jsou označeny a přiřazeny k odpovídajícím tématům, což usnadňuje klasifikaci.
3. Vytváření tabulek a schémat pro třídění dat: Tento krok zahrnuje vytváření tabulek nebo grafických schémat, která pomáhají organizovat a třídit data podle jednotlivých témat a podtémat.
4. Sumarizace a syntéza dat: V této fázi se zaznamenávají klasifikovaná data do tabulek nebo grafů. Cílem je zahrnout dostatečné množství informací, aby nebylo nutné se vracet k původnímu textu, ale zároveň udržet přehlednost a strukturu analýzy.

3.3 Výzkumný soubor

Jak ze samotného názvu bakalářské práce vyplývá, mými respondenty byly odborní pracovníci věznic Světlá nad Sázavou. Jedná se o zaměstnance, kteří se přímo podílejí na programu zacházení odsouzených žen.

Podle Nařízení Generálního ředitele č. 5/2016 o zaměstnancích a příslušnících Vězeňské služby České republiky jsou odborní zaměstnanci definováni jako pracovníci zabezpečující výkon vazby, trestu odnětí svobody a výkon zabezpečovací detence. Pracovníci disponují odbornými znalosti a dovednosti, které jsou nezbytné pro práci s odsouzenými osobami. Jejich pracovní činnost zahrnuje především vedení a realizaci programu zacházení, a to se snahou o reedukaci a podporu úspěšné reintegrace do společnosti po propuštění z vězení (Hendrych, 2010).

Respondenti:

R1: speciální pedagog

R2: speciální pedagog

R3: terapeut

3.4 Výsledky šetření

Díky strukturovaným rozhovorům, jsem od odborných pracovníků věznice Světlá nad Sázavou získala potřebná data, které jsem v následující části zpracovala do šesti tabulek. Základním kritériem pro rozdělení do tabulek byla identifikace hlavních témat, které zastřešují několik dalších podtémat.

Tabulka 1: Rámcová analýza – rozhovory – Realizace programu zacházení

Realizace programu zacházení			
	R1	R2	R3
Co vše program zacházení obnáší	Individuální, dle komplexní zprávy	Stanovené cíle Pracovní, zájmové, vzdělávací, speciálně výchovné aktivity a oblast utváření vnějších vztahů	Pracovní, speciálně výchovné, vzdělávací a zájmové aktivity
Denní rozvrh reedukačních aktivit	Dle možnosti pracovníka vedoucího dané aktivity	Odvíjí se od týdenního plánu aktivit, pracovních směn	Záleží na konkrétní aktivitě
Pracovníci podílející se na programu zacházení	Každý zaměstnanec	Všichni zaměstnanci	Odborní zaměstnanci

Zastřešujícím tématem pro tabulku č. 1 byla realizace programu zacházení. Mezi základní aktivity programu zacházení patří pracovní, zájmové, vzdělávací a speciálně výchovné aktivity, stejně tak jako oblast utváření vnějších vztahů. Respondent č. 2 zdůraznil taky stanovené cíle, které by měly odsouzené ženy postupně plnit.

Co se týká denního rozvrhu reedukačních aktivit, je z tabulky patrné, že záleží především na časových možnostech vedoucího pracovníka. V praxi je daná aktivita uskutečňována 1x týdně a různém časovém rozsahu (1-3h).

Dva ze tří respondentů mezi pracovníky podílející se na programu zacházení řadí všechny zaměstnance. R1 svou odpověď specifikoval tak, že do této skupiny řadí všechny zaměstnance, jejichž úkolem je být pro odsouzené vzorem, dohlížet a motivovat ženy k plnění

svých povinností. R2, který jako odpověď uvedl taktéž všechny zaměstnance, nezapomíná na fakt, že někteří z nich se na programech zacházení podílí nepřímo. Mezi skupinu odborných pracovníků, kteří se přímo podílejí řadíme psychologa, speciálního pedagoga, sociální pracovníky, terapeut – vychovatel, duchovní.

Tabulka 2: Rámcová analýza – rozhovory – Individualizace programu zacházení

Individualizace programu zacházení			
	R1	R2	R3
Nejúčinnější strategie prevence recidivy	Intenzivní individuální práce s odsouzenou	Stanovení penitenciární diagnózy => práce se zjištěnými riziky	Práce zaměřená na konkrétní rizika jedince
Důraz na konkrétní témata a dovednosti	Kopírují aktivity stanovené zákonem	Cílené speciálně výchovné aktivity na minimalizaci zjištěných rizik	Záleží na stanovených rizicích u odsouzených
Individuální přizpůsobení reedukačního působení	Program zacházení je dělán každé odsouzené na míru	V průběhu VTOS se aktualizují stanovené programy	Práce v malých skupinách s odsouzenými s blízkými riziky

Analýza tabulky č. 2 přináší podrobnější pohled na to, jak jsou programy zacházení přizpůsobovány jednotlivým odsouzeným s ohledem na jejich individuální potřeby. V průběhu VTOS se programy zacházení a stanovené cíle aktualizují s ohledem na aktuální situaci a potřeby odsouzených. Odpovědi nám leda potvrzují důležitost a význam individuálního přístupu, který je v penitenciární praxi zcela zásadní. Za nejlepší formu prevence respondenti považují práci s riziky odsouzených žen, které vyplývají z komplexní zprávy. Jeden z respondentů jako individuální přizpůsobení uvádí práci v malých skupinách s odsouzenými s blízkými riziky.

Pokud se zaměříme na konkrétní témata, které jsou dominantně zdůrazňována v rámci programu zacházení budeme hovořit především o tématech, které kopírují aktivity stanovené zákonem (tzv. práce a pracovní návyky, vzdělání, schopnost využít svůj volný čas atd.) a tématech cílených na rizikové oblasti jednotlivých žen.

Tabulka 3: Rámcová analýza – rozhovory – Přístup odsouzených žen

Přístup odsouzených žen			
	R1	R2	R3
Obecný postoj odsouzených k reedukační práci	Zajímavé využití času, prostředek pro podmíněné propuštění	Velmi individuální	³ / ₄ odsouzených mají zájem
Nejčastější překážky, kterým odsouzené čelí	Neschopnost přiznat si, že potřebuji pomoc, obavy ze změny	Omezený rozhled, míra Prizonizace	Malá vytrvalost, pohodlnost, osobnostní nastavení
Vliv reedukační práce na dynamiku a klima věznice	Motivuje ostatní vězeňkyně, naděje	Pozitivní	Větší klid, slušnější chování vůči sobě i personálu

Zpracované data ohledně přístupu odsouzených žen nalezneme v tabulce č. 3. Jak uvádí respondent č.3 většina odsouzených má zájem účastnit se reedukačních aktivit. Respondent č.1 konstatuje, že ženy vnímají reedukační práci jako zajímavé využití času a samozřejmě jako prostředek pro podmíněné propuštění. Respondent č.2 poukazuje na individuální přístup každé odsouzené, ten se odvíjí také od toho, zdali je žena ve výkonu trestu poprvé nebo se jedná o recidivistku.

V podstatě všichni respondenti se shodli na tom, že největší překážkou, která brání odsouzeným ženám v úspěšném absolvování reedukačních programů jsou ony samy. Jedná se o malou vytrvalost, pohodlnost nebo omezený rozhled. Strach změnit svůj dosavadní styl života nebo dokonce si vůbec uvědomit, že pomoc potřebuje.

Co se týká vlivu reedukační práce na klima věznice můžeme říct, že dopad je pozitivní. Respondent č. 3 konstatuje, že je ve věznici větší klid a odsouzené se slušněji chovají jak k sobě navzájem, tak i personálu.

Tabulka 4: Rámcová analýza – rozhovory – Vlivy na úspěšnost reedukace

Vlivy na úspěšnost reedukace			
	R1	R2	R3
Nejčastější motivace odsouzených žen	Podmíněné propuštění	Podmíněné propuštění	Podmíněné propuštění
Role motivace a aktivní účasti	Zásadní role, zejména motivace	Motivace velmi důležitá	Zásadní
Podpora rodiny	Jeden z nejzásadnějších činitelů	Ulehčuje reintegraci zpět do společnosti	Velmi žádoucí, motivace vrátit se k dětem

Tabulka č. 4 nám přináší v první řadě přináší nevyvratitelný fakt, že nejčastější motivací žen k účasti na reedukačních aktivitách v rámci programu zacházení je právě podmíněné propuštění. V tomto bodu se všichni 3 respondenti shodli. I když se jedná o největší motivaci nemusí být jedinou. Jako další můžeme zmínit návrat k rodině, dětem, zvýšení si možnosti uplatnění na trhu práce, seberealizace, aktivně strávený volný čas, snaha minimalizovat pravděpodobnost recidivy, práce na sobě samém nebo i motivaci k drogové abstinenci.

Jak už bylo výše zmíněno rodina představuje nejen motivaci pro ženy účastnit se vězeňských aktivit, ale také velmi zásadní podpůrný element. Právě podpora rodiny a funkční sociální zázemí ulehčuje odsouzeným reintegraci do společnosti. Ovšem může nastat i opačná situace. Pokud ženy nikoho nemají nebo žijí v obklopení rizikovými osobami, je pravděpodobnost jejich úspěšného návratu do normálního života nižší. Styky s rizikovými osobami jsou v tomto případě zcela kontraproduktivní.

Otázka vlivu motivace a aktivní účasti na úspěšnou reedukaci. Všichni respondenti motivaci vnímají jako základní stavební kámen úspěchu. Ovšem co se týká aktivní účasti ta podle jednoho z respondentů nemá tak vypovídající charakter, jak se na první pohled může zdát. Podle jeho slov aktivní účast nemusí znamenat, že dojde k vnitřním změnám.

Tabulka 5: Rámcová analýza – rozhovory – Pohled pracovníků

Pohled pracovníků			
	R1	R2	R3
Faktory přispívající k úspěšnosti reedukace	Motivace, odhodlání udělat změnu	Míra motivace, dokončení stanoveného programu zacházení	Motivace odsouzené, aktivity
Ukazatele k hodnocení úspěšnosti reedukačních programů	U každé aktivity programu odlišné	Míra recidivy	Plnění průběžných úkolů, později recidiva

Z tabulky je patrné, že pohled respondentů na faktory přispívající k úspěšnosti reedukace odsouzených žen se shoduje. V zásadě vše závisí na jejich motivaci. Je zcela v rukách samotných žen, jak se svým osudem naloží. Jestli využijí čas strávený za mřížemi aktivní snahou o vlastní nápravu nebo pouze pasivně vyčkají na propuštění. Respondenti také zmiňují samotné aktivity a jejich vedení, které může ovlivňovat zájem vězeňkyň.

Zajímavá je otázka ukazatelů, díky kterým dotazovaní respondenti hodnotí úspěšnost reedukační práce. Z tabulky vyplývá, že někdo na to pohlíží obecně a za měřítko považuje míru recidivy a druhý spatřuje úspěch již v plnění průběžných úkolů.

Tabulka 6: Rámcová analýza – rozhovory – Spolupráce s externími subjekty

Spolupráce s externími subjekty			
	R1	R2	R3
Způsob spolupráce	NNO dojíždí do věznice, řešení různé problematiky	NNO dojíždí do věznice, besedy, kurzy, individuální pohovory	Ve věznici působí několik NNO, často poskytují mentoring
Vliv spolupráce na účinnost reedukačního procesu	Přínos	Motivace odsouzených žen, nabídka pomoci i po VTOS, naděje na úspěšnou reintegraci	Podstatný vliv, účinné působení na odsouzené

Poslední tabulka zpracovává téma spolupráce s externími subjekty. V této části jsem chtěla zjistit, jak spolupráce vypadá a jestli ji odborní pracovníci pokládají za přínosnou. Z dat jasně vyplývá, že věznice Světlá nad Sázavou spolupracuje s několika NNO. Jedná se o pravidelné dojíždění do věznice (minimálně 1x měsíčně), kde jsou zaměstnanci neziskových organizací ženám k dispozici. Důležitým aspektem této spolupráce je nabídka pomoci i po propuštění z výkonu trestu. Právě nabídku přetrvávající spolupráce vnímá respondent č.2 jako formu motivace pro odsouzené. Zbytek respondentů spolupráci s NNO vnímá také pozitivně. NNO nabízejí širokou škálu oblastí pomoci, ale jako příklad lze uvést problematika bydlení, dluhů, práce atd. Neziskové organizace pořádají různé besedy, kurzy, konají se pravidelné aktivity nebo individuální pohovory. Dále odsouzeným nabízejí možnosti vzdělání ať už ve formě kurzů pod úřadem práce nebo studiem na dálku.

3.5 Závěr analytické části

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit a popsat specifika reedukační práce s odsouzenými ženami ve výkonu trestu odnětí svobody v rámci programu zacházení. Potřebné data jsem získala prostřednictvím rozhovoru s odbornými pracovníky věznice Světlá nad Sázavou, kteří se přímo podílejí na reedukaci odsouzených žen. Následně proběhla rámcová analýza dat a ty byly poté zpracovány a systematicky uspořádány do šesti tabulek. Díky přehlednému rozřizení jsem získala odpovědi na předem stanovené výzkumné otázky.

Reedukační práce s odsouzenými ženami je složitý, velmi komplexní proces, který vyžaduje koordinaci různých aktivit a přístupů. Základní náplní programu zacházení jsou aktivity pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné a zájmové. Tyto aktivity jsou zaměřeny na podporu rehabilitace, změnu chování a přípravu na návrat do společnosti.

Ne až tak překvapujícím zjištěním byla hlavní motivace odsouzených pro zájem a účast na programu zacházení, kterým je samozřejmě podmíněně propuštění. Zde narážíme na problém, jestli si odsouzené z reedukačních aktivit něco odnášejí, chtějí se změnit nebo jde pouze o „na oko“ zájem, aby dosáhly svého cíle – tedy podmíněného propuštění.

Důležitou skutečností, kterou je třeba si uvědomit, je že úspěšnost reedukace odsouzených žen závisí na mnoha faktorech. Každá odsouzená je zcela jiná, proto se ve vězeňské praxi klade velký důraz na individuální přístup s ohledem na potřeby daného jedince. Vliv na úspěšnost reedukace může mít nejen motivace a spolupráce samotných odsouzených, ale i dostupnost a kvalita poskytovaných programů a aktivit.

Celkově lze konstatovat, že práce s odsouzenými ženami ve vězení je náročná, ale důležitá činnost, která může mít pozitivní dopad na životy odsouzených i celé společnosti. Díky získaným poznatkům je možné lépe porozumět procesům reedukace v ženských věznicích a přispět k zdokonalení poskytovaných služeb a programů v této oblasti.

4 Závěr

V rámci této bakalářské práce jsme se zaměřili na problematiku reedukace odsouzených žen ve výkonu trestu odnětí svobody. V teoretické části práce jsem pokryla samotný trest odnětí svobody, jeho účel a funkci, vnější i vnitřní diferenciaci věznic a prizonizaci. V druhé kapitole jsem se věnovala nástroji SARPO a poté již samotnému programu zacházení. Jaké aktivity program obsahuje a kdo se na jeho realizaci podílí.

V praktické části mé bakalářské práce jsem se věnovala analýza dat, které jsem získala díky rozhovorům s odbornými pracovníky ženské věznice Světlá nad Sázavou. Zaměřila jsem se na oblasti reedukace odsouzených v rámci věznice, nejefektivnější metody, přístup odsouzených, spolupráce s externími subjekty stejně tak jako pohled samotných pracovníků. Díky těmto informacím a jejich následnému zpracování se mi podařilo dosáhnout cíle bakalářské práce a také najít odpovědi na předem stanovené výzkumné otázky.

Nicméně, je důležité zdůraznit, že reedukace odsouzených žen není pouze o trestání, ale měla by být především o rehabilitaci a přípravě na návrat do společnosti. Na základě provedeného výzkumu a analýzy můžeme konstatovat, že reedukace odsouzených žen představuje komplexní oblast vězeňského systému. Z provedeného výzkumu vyplývá, že nejefektivnější metody reedukace zahrnují kombinaci vzdělávacích programů, terapeutických aktivit a pracovní terapie, které jsou cíleně zaměřeny na rozvoj dovedností a podporu sociální rehabilitace.

Na závěr lze konstatovat, že reedukace odsouzených žen je důležitým prvkem vězeňského systému a bezesporu hraje klíčovou roli při snižování recidivy a podpoře sociálního začlenění žen po propuštění. Je třeba věnovat další pozornost tomuto tématu a hledat inovativní a účinné přístupy, které budou přispívat k pozitivnímu vývoji této problematiky v budoucnosti.

Bakalářská práce přinesla důležité poznatky o procesu reedukace odsouzených žen a zdůraznila důležitost individuálního přístupu, multidisciplinární spolupráce a podpory ze strany pracovníků vězeňského systému a externích subjektů. Tato zjištění mohou sloužit jako základ pro další výzkum a rozvoj reedukačních programů v oblasti trestního systému.

Na základě provedeného výzkumu můžeme konstatovat, že proces reedukace odsouzených žen je komplexním a citlivým úkolem, který vyžaduje individuální přístup a multidisciplinární přístup. Z našich zjištění vyplývá, že nejefektivnější metody reedukace zahrnují kombinaci vzdělávacích programů, terapeutických aktivit a pracovní terapie, které jsou zaměřeny na rozvoj dovedností a podporu sociální rehabilitace.

Pokud jde o přístup odsouzených žen k reedukační práci, naše studie naznačuje, že individuální motivace a důvěra v pracovníky vězeňského systému hraje klíčovou roli při úspěšném procesu rehabilitace. Důležitou roli hraje také podpora ze strany vrstevníků a rodinných příslušníků.

Pohled pracovníků na reedukační práci je rovněž důležitým faktorem. Naše zjištění naznačují, že pracovníci si uvědomují důležitost své role při podpoře rehabilitace odsouzených žen a vnímají potřebu neustálého vzdělávání a rozvoje svých dovedností.

Pokud jde o spolupráci s externími subjekty, naše studie ukazuje, že úspěšná reedukace odsouzených žen vyžaduje integrovaný přístup, který zahrnuje spolupráci se sociálními pracovníky, psychoterapeuty, a dalšími externími odborníky. Důležitá je také spolupráce s komunitními organizacemi a institucemi, které mohou poskytnout podporu během procesu reintegrace do společnosti.

Seznam literatury:

BIEDERMANOVÁ, Eva a PETRAS, Michal. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 97880-7338-115-8.

BOUKALOVÁ, Hedvika a GILLERNOVÁ, Ilona. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 9788073801380.

DRAHÝ, František; HŮRKA, Jindřich a PETRAS, Michal. *SARPO: charakteristiky odsouzených v českých věznicích : deskriptivní studie*. [Praha]: Vězeňská služba České republiky, 2018. ISBN isbn978-80-270-5197-7.

DRÁPAL, Jakub; JIŘIČKA, Václav a RASZKOVÁ, Tereza (eds.). *České vězeňství*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2021. ISBN 978-80-7676-066-0.

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

HENDRYCH, Igor. *Vybrané kapitoly z penologie*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2010. ISBN 9788072485741.

HONDERICH, Ted. *Punishment, the supposed justifications*. London: Hutchinson, 1969.

INCIARDI, James A. *Trestní spravedlnost: Ústavní principy trestního práva, trestního řádu a nápravné výchovy*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-30-9.

JŮZL, Miloslav. *Penitenciaristia jako věda žalární*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017. ISBN 978-80-7452-131-7.

JŮZL, Miloslav. *Penitenciaristika a penologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012. ISBN 978-80-87182-24-6.

KUCHTA, Josef a VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Beckovy mezioborové učebnice. Praha: C.H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 1998, s. 119. ISBN 80-7184-569-8. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:605876a0-9b40-11e4-b7ae-001018b5eb5c>

RASZKOVÁ, Tereza a SVOBODA HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I: vězeňství*. Vydání: druhé, rozšířené a aktualizované. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. ISBN 978-80-7435-716-9.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3.

SOKOL, Jan. *Moc, peníze a právo: esej o společnosti a jejích institucích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-066-6. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:92d42bb0-d54b-11e5-9ce1-005056827e51>

SOLNAŘ, Vladimír. *Tresty a ochranná opatření*. Praha: Academia, 1979. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:fe6f9110-3d3e-11e6-8746-005056825209>

VETEŠKA, Jaroslav a FISCHER, Slavomil. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5.

VETEŠKA, Jaroslav. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-898-7.

Věznice: zpráva ze systematických návštěv Veřejného ochránce práv. Brno: Veřejný ochránce práv – ombudsman, 2016. ISBN 978-80-87949-25-2.

Kodex profesní etiky zaměstnance a příslušníka Vězeňské služby České republiky. Praha, 2018.

Internetové zdroje:

VICHEREK, JUDr. Roman., Účel trestu., 22.3.2013 (online), Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu>

Vězeňská služba České republiky. Online. Vězeňská služba České republiky. 2024. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/>. [cit. 2024-04-01].

Zákon č. 169/1999 Sb. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Online. In: *Zákony pro lidi.* AION CS, s.r.o. 2010–2024. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169#cast1>. [cit. 2024-03-02].

Přílohy

Příloha č.1

Respondent č. 1 – strukturovaný rozhovor:

1. Co vše obnáší program zacházení ve vaší věznici?
 - Program zacházení se řídí zákonem č. 345/1999 Sb. Obnáší u každého odsouzeného něco jiného na základě kompletní zprávy.

2. Jaký je denní rozvrh reedukačních aktivit pro odsouzené ženy?
 - Aktivity probíhají každý pracovní den ve vymezeném čase 8:00-11:00 a 13:00- dle možnosti pracovníka vedoucí tyto aktivity, v některých případech probíhají i o víkendech a svátcích.

3. Kdo se podílí a zapojuje se do reedukace odsouzených žen a jaký je jejich úkol?
 - Všeobecně řečeno každý zaměstnanec, jehož úkolem je být pro odsouzené vzorem a dohlížet a motivovat ženy k plnění svých povinností vyplývajících ze zákona.

4. Jaké jsou nejúčinnější strategie prevence recidivy u odsouzených žen?
 - Myslím, že na to každý pohlíží jinak. Dle mého názoru je to intenzivní, individuální práce s odsouzenou, a to dle jejich potřeb (psychoterapie, sociální práce)

5. Jaká konkrétní témata a dovednosti jsou dominantně zdůrazňována v rámci programu zacházení?
 - Témata a dovednosti kopírují aktivity stanovené zákonem - práce a pracovní návyky, vzdělání a zvýšení schopnosti uplatnit se na trhu práce, trestná činnost a osobnost a získávání náhledu, porozumění, zájmy a schopnost využít svůj volný čas, kontakt s blízkými a schopnost fungovat ve vztazích.

6. Jakým způsobem je celé reedukační působení přizpůsobeno individuálním potřebám a specifikům odsouzených žen?
 - O individuálním přizpůsobení lze hovořit u sestavování programu zacházení

7. Jaká je nejčastější motivace odsouzených žen k účasti na reedukačních programech?
 - Rozhodně je největší motivací podmíněné propuštění

8. Jakou roli hraje motivace odsouzených žen a jejich aktivní účast při úspěchu reedukačních metod?
- Zásadní roli, zejména motivace, aktivní účast nemusí znamenat, že dojde k vnitřním změnám.
9. Jakou roli hrají rodinné vztahy a sociální podpora při procesu reedukace odsouzených žen?
- Vztahy považují za jeden z nejzásadnějších činitelů, pokud ženy nikoho nemají nebo jsou obklopeny rizikovými osobami, je zde velmi nízká pravděpodobnost, že povedou řádný život.
10. Jaké jsou nejčastější překážky, se kterými se odsouzené ženy setkávají při účasti na reedukačních programech?
- Za mě je to neschopnost/odmítání přiznat si, že potřebují pomoc a obavy ze změny dosavadního života
11. Jaký je obecný postoj odsouzených žen k reedukační práci ve věznici?
- Spousta žen to vnímá jako zajímavě využitý čas, a hlavně jako prostředek pro to, aby se dostali dříve domů
12. Jaké ukazatele jsou používány k hodnocení úspěšnosti reedukačních programů?
- U každé aktivity programu je to jiné, nelze to zobecnit
13. Jaký je vliv (úspěšné) reedukační práce na celkovou dynamiku a klima ve věznici?
- Pokud dostaneme zpětnou vazbu o úspěšné reedukaci, tak to ostatní vesměs motivuje nebo alespoň se vytvoří naděje, avšak o úspěšné reedukaci za mě nelze mluvit u žen, které jsou stále ve vězení, to lze hodnotit až po jejich propuštění
14. Které faktory podle Vás (odborných pracovníků ve věznici) nejvíce přispívají k úspěšnosti reedukace odsouzených žen?
- Motivace, odhodlání, udělat změnu, podpůrné prostředí

15. Jakým způsobem spolupracuje věznice s externími institucemi (např. neziskovými organizacemi, vzdělávacími institucemi) při poskytování reedukační pomoci?

- Dojíždí několik NNO za ženami - řeší různou problematiku (OPL, dluhy, bydlení, práce....)

16. Jaký vliv má tato spolupráce na účinnost reedukačního procesu a přípravu odsouzených žen na život po propuštění?

- V případě např. zřízení insolvence již ve vězení, je patrný přínos. Po propuštění nelze z mého pohledu zohlednit.

Příloha č.2

Respondent č. 2 – strukturovaný rozhovor:

1. Co vše obnáší program zacházení ve vaší věznici?
 - pracovní, speciálně výchovné, vzdělávací a zájmové aktivity

2. Jaký je denní rozvrh reedukačních aktivit pro odsouzené ženy?
 - Záleží na tom, jaké aktivity byly odsouzené stanoveny. Zpravidla je daná aktivita realizována 1x týdně v různém rozsahu (1-3h), záleží na druhu.

3. Kdo se podílí a zapojuje se do reedukace odsouzených žen a jaký je jejich úkol?
 - Odborní zaměstnanci – psycholog, speciální pedagog, sociální pracovníce, terapeut, vychovatel, duchovní. Určují náplň, aktivitu vedou.

4. Jaké jsou nejúčinnější strategie prevence recidivy u odsouzených žen?
 - Speciálně výchovné aktivity zaměřené na práci s konkrétními riziky.

5. Jaká konkrétní témata a dovednosti jsou dominantně zdůrazňována v rámci programu zacházení?
 - záleží na stanovených rizicích u odsouzené – drogová závislost, kriminální chování, dluhy, osobnostní rysy, práce s trestnou činností, práce s obětí, posilování rodinných vztahů (děti)

6. Jakým způsobem je celé reedukační působení přizpůsobeno individuálním potřebám a specifikům odsouzených žen?
 - práce v malých skupinách s odsouzenými s blízkými riziky (4-10 osob), individuální psychoterapie

7. Jaká je nejčastější motivace odsouzených žen k účasti na reedukačních programech?
 - získání výhody u žádosti o podmíněné propuštění, motivace k drogové abstinenci, děti

8. Jakou roli hraje motivace odsouzených žen a jejich aktivní účast při úspěchu reedukačních metod?
 - zásadní

9. Jakou roli hrají rodinné vztahy a sociální podpora při procesu reedukace odsouzených žen?
- velmi žádoucí, motivace vrátit se k dětem je silná u části žen
10. Jaké jsou nejčastější překážky, se kterými se odsouzené ženy setkávají při účasti na reedukačních programech?
- pracovní zařazení, problém je z práce je omluvit, malá vytrvalost, pohodlnost, osobnostní nastavení
11. Jaký je obecný postoj odsouzených žen k reedukační práci ve věznici?
- $\frac{3}{4}$ odsouzených mají zájem
12. Jaké ukazatele jsou používány k hodnocení úspěšnosti reedukačních programů?
- splnění průběžných úkolů, postoje, rozhovor, reakce na aktivitě, později recidiva
13. Jaký je vliv (úspěšné) reedukační práce na celkovou dynamiku a klima ve věznici?
- odsouzené, které projdou aktivitou častěji i pracují, více se věnují aktivitám, odcházejí domů na podmíněné propuštění. Na ubytovnách je větší klid, slušnější chování vůči sobě i personálu.
14. Které faktory podle Vás (odborných pracovníků ve věznici) nejvíce přispívají k úspěšnosti reedukace odsouzených žen?
- vedoucí aktivity, náplň, motivace odsouzené
15. Jakým způsobem spolupracuje věznice s externími institucemi (např. neziskovými organizacemi, vzdělávacími institucemi) při poskytování reedukační pomoci?
- ve věznici působí mnoho NNO, často poskytují i mentoring
16. Jaký vliv má tato spolupráce na účinnost reedukačního procesu a přípravu odsouzených žen na život po propuštění?
- podstatný, spolu s našimi aktivitami tvoří účinné působení. Hlavně práce s dluhy a závislostí

Příloha č. 3

Respondent č. 3 – strukturovaný rozhovor:

1. Co vše obnáší program zacházení ve vaší věznici?
 - cíle, pracovní, speciálně výchovné, vzdělávací a zájmové aktivity a oblast utváření vnějších vztahů

2. Jaký je denní rozvrh reedukačních aktivit pro odsouzené ženy?
 - denní rozvrh se odvíjí od týdenního plánu aktivit, pracovních směn a organizačních věcí věznice

3. Kdo se podílí a zapojuje se do reedukace odsouzených žen a jaký je jejich úkol?
 - všichni zaměstnanci, byť někteří nepřímo
 - práce všech se prolíná, vzájemná spolupráce
 - největší podíl mají:
 - vychovatel – komplexní výchovná, vzdělávací a preventivní činnost
 - speciální pedagog – garantují odbornou úroveň realizace programů
 - sociální pracovníce – zaštiťuje sociálně právní oblast
 - psycholog – psychologická diagnostika + péče, poradenská činnost
 - pedagog volného času – učí odsouzené smysluplně využívat svůj volný čas, rozvíjí kreativitu
 - vychovatel – terapeut – realizuje skupinové a individuální terapie
 - dozorce – garantují dodržování daného řádu
 - kaplan – duchovní podpora, učení jiných hodnot

4. Jaké jsou neúčinnější strategie prevence recidivy u odsouzených žen?
 - stanovení penitenciární diagnostiky => vypracování komplexní zprávy a minimalizovat zjištěná rizika

5. Jaká konkrétní témata a dovednosti jsou dominantně zdůrazňována v rámci programu zacházení?
 - vytváření pracovních návyků, udržení kontaktu s rodinou, nutná je zde zásada individuality=> cílené speciálně výchovné aktivity na minimalizaci zjištěných rizik (práce s trestným činem, prevence relapsu, skupinová terapie atd.)

6. Jakým způsobem je celé reedukační působení přizpůsobeno individuálním potřebám a specifikům odsouzených žen?
 - každá odsouzená je posouzená speciality (psycholog, pedagog, sociální pracovníce, vychovatel, lékař a další), ohled se bere na druh trestné činnosti, někdy i psychiatrické posouzení a další.
 - v průběhu VTOS se aktualizují stanovené programy zacházení, aby odpovídaly daným potřebám a správně cílily na konkrétní oblast reedukace.

7. Jaká je nejčastější motivace odsouzených žen k účasti na reedukačních programech?
 - splnit podmínky pro podmíněné propuštění
 - zvýšit svou možnost uplatnění na trhu práce
 - naplnění volného času, seberealizace
 - snaha minimalizovat riziko recidivy, změna postojů, práce na sobě samém

8. Jakou roli hraje motivace odsouzených žen a jejich aktivní účast při úspěchu reedukačních metod?
 - motivace je důležitá, je pro ně hnací silou
 - pokud odsouzená žádnou nemá, čas ve VTOS stráví zahálením a s problémy, takže úkolem zaměstnanců je i pomoc nalézt motivaci, aby byl proces reedukace úspěšný.

9. Jakou roli hrají rodinné vztahy a sociální podpora při procesu reedukace odsouzených žen?
 - podpora rodiny a funkční sociální zázemí ulehčuje odsouzené reintegraci zpět do společnosti
 - pokud ovšem odsouzená žije v rizikovém prostředí, je někdy kontakt např. s druhem (drogově závislí aj.) kontraproduktivní

10. Jaké jsou nejčastější překážky, se kterými se odsouzené ženy setkávají při účasti na reedukačních programech?
 - omezený rozhled, míra inteligence, zdravotní omezení, protidrogová léčba, míra prizonizace

11. Jaký je obecný postoj odsouzených žen k reedukační práci ve věznici?
 - nelze zobecnit, jiný náhled má prvotrest a jiný recidivistka => velmi individuální

12. Jaké ukazatele jsou používány k hodnocení úspěšnosti reedukačních programů?
- míra recidivy
13. Jaký je vliv (úspěšné) reedukační práce na celkovou dynamiku a klima ve věznici?
- pozitivní, motivují zaměstnance
14. Které faktory podle Vás (odborných pracovníků ve věznici) nejvíce přispívají k úspěšnosti reedukace odsouzených žen?
- míra motivace odsouzené, správné zacílení, kvalifikace personálu, zda odsouzená dokončila stanovený program
15. Jakým způsobem spolupracuje věznice s externími institucemi (např. neziskovými organizacemi, vzdělávacími institucemi) při poskytování reedukační pomoci?
- naše věznice intenzivně spolupracuje s několika neziskovými organizacemi, které pomáhají odsouzeným minimalizovat rizika a některé pomáhají i po propuštění z VTOS
 - besedy, individuální pohovory, metodika, dluhové poradenství, skype hovory, pravidelné aktivity, kurzy
 - vzdělávání zajišťuje Školské vzdělávací středisko, kurzy pod úřadem práce, studium na dálku aj.
16. Jaký vliv má tato spolupráce na účinnost reedukačního procesu a přípravu odsouzených žen na život po propuštění?
- spolupráce s externisty může odsouzené ženy namotivovat, pomoci zrealizovat některé cíle, příslib pomoci danou organizací i po VTOS, dává odsouzeným ženám naději na úspěšnou reintegraci, což vede k jejich snaze plnit stanovené cíle.